

FAKULTA MATEMATIKY, FYZIKY
A INFORMATIKY
UNIVERZITY KOMENSKÉHO
KATEDRA INFORMATIKY

VYBRANÉ PARTIE Z LOGIKY
poznámky z přednášek

Predhovor

Vďaka nude a oprášeniu vedomostí z \LaTeX u som sa rozhodol, že spíšem poznámky z prednášok *Vybrané partie z logiky*. Za prípadné chyby mi nenadáajte, ale pošlite mi mail, že čo, kde, ako, prečo a ja to opravím. Dúfam, že tieto mini skriptá budú pre vás užitočné a pomôžu vám zdolať skúšku.

Autor za správnosť neručí :), ale keď je niekde chyba, tak mi napíšte na *shell@host.sk*

Tieto skriptá sú v rozrobenom štádiu a kúsok na koci chýba. Keď budem mať jedného pekné dňa čas, tak ich určite dopíšem.

Obsah

1	Úvod	2
2	Jazyk logiky	3
2.1	Jazyk prvého, druhého a tretieho rádu	3
2.2	Čiastočné usporiadanie	4
2.3	Telesá charakteristiky nula	4
3	Formálne systémy logiky	6
3.1	Formálny systém	6
4	Výroková logika	7
4.1	Formuly	7
4.2	Tautológia	8
4.3	Veta o kompaktnosti	9
4.4	Grafy	10
4.5	Formálny systém	11
4.6	Postove vety, bezospornosť výrokovkej logiky, úplnosť	16
4.7	Konjunktívny a disjunktívny normálny tvar	22
4.8	Zopár viet na záver	23
5	Predikátová logika	25
5.1	(žeby) Syntax predikátovej logiky	25
5.2	Sémantika predikátovej logiky	27
5.3	(žeby) Pravdivosť	28
5.4	Substitúcia termov za premenné	29
5.5	Axiómy predikátovej logiky	31
5.6	Pravidlá odvodenia	31
5.7	Prenexné tvary formúl	38
6	Axiómy rovnosti, logika s rovnosťou	42
6.1	Axiómy	42
6.2	Pravdivosť a dokázateľnosť, veta o úplnosti	44
6.2.1	Veta o korektnosti	44

Kapitola 1

Úvod

Úvodom sa dozviete, o čom tento predmet vôbec je. Tak to síce ani srnka netuší, ale ináč o výrokovej logike a predikátovej logike.

Výroková logika

- jazyk výrokovej logiky
- sémantika a syntax výrokovej logiky
- formula, podformula výrokovej logiky
- dôkaz, odvodenie, axiómy a pravidlá odvodenia
- niektoré teorémy
- Postove vety, bezospornosť výrokovej logiky
- úplnosť výrokovej logiky
- konjunktívny a disjunktívny normálny tvar

Predikátová logika

- jazyk predikátovej logiky
- vzťah výrokovej a predikátovej logiky
- axiómy a pravidlá odvodenia predikátovej logiky
- prenexný a Skolemov tvar formúl predikátovej logiky
- sémantika a syntax predikátovej logiky

Teória s rovnosťou

= binárny predikát rovnosti
axiómy rovnosti (sú tri)

Def 1.1.1. *Usporiadanú dvojicu (A, \cdot) , kde $A \neq \emptyset$ nazývame:*

1. *grupoid:* $\forall x, y \in A \implies x \cdot y \in A$

2. *pologrupa:* $\forall x, y, z \in A \implies (x \cdot y) \cdot z = x \cdot (y \cdot z)$

1. a 2. sú špeciálne axiómy.

Kapitola 2

Jazyk logiky

všeobecné názvy – čísla, množiny, body, priamky, geometrické útvary, relácie, zobrazenia

konštanty – 0, i, π , e, id ...

premenné – x, y, z ...

operácia – $f(x, y), g(x, y, z)$ f, g – funkčné symboly

f_n – $n \in \mathbb{N}$, n -árny funkčný symbol, keď $n = 0$ – nulárny funkčný symbol (konštanta)

potrebujeme zachytiť vzťahy medzi objektami:

„číslo x je rovné dvojnásobku čísla y “ = $x = 2y$

„číslo x je menšie ako číslo y “ < $x < y$

„číslo x leží medzi číslami y a z “

predikáty – P, Q, R ...

$n \geq 1$ „árnosť (arita) predikátového symbolu“, keď $n = 0$, tak TRUE alebo FALSE

logické spojky – $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$

$\neg x = 2y$ „neplatí $x = 2y$ “

$x = 2y \wedge x < 1$ „ $x = 2y$ a $x < 1$ “

$x = 2y \vee x < 1$ „ $x = 2y$ alebo $x < 1$ “

$x = 2y \rightarrow x < 1$ „ $x = 2y$ implikuje $x < 1$ “, „ak $x = 2y$, tak $x < 1$ “

$x = 2y \leftrightarrow x < 1$ „ $x = 2y$ je ekvivalentné $x < 1$ “, „ $x = 2y$ práve vtedy keď $x < 1$ “

kvantifikátory:

- veľký, všeobecný \forall , „pre každé x platí ...“

- malý, existenčný \exists , „existuje také x , že ...“

$(\forall x)(x < 1)$ „pre každé x platí $x < 1$ “

$(\exists x)(x = 2y)$ „existuje také x , že $x = 2y$ “

pomocné symboly (zátvorky) – $(,), [,], \{, \}$

Všetky obraty môžeme zachytiť pomocou umelého symbolického jazyka.

2.1 Jazyk prvého, druhého a tretieho rádu

Def 2.1.1. Jazyk prvého rádu obsahuje tieto symboly:

1. premenné $x, y, z, \dots, x_1, x_2, \dots, y_1, y_2, \dots$, ktorých je neohraničene veľa

2. funkčné symboly f, g, \dots , ku každému symbolu je priradené $n \in \mathbb{N}$, určujúce arnosť ($n \geq 0$)

3. predikátové symboly P, Q, R , ku každému je priradené $n \geq 1$, jeho arnosť
4. logické spojky $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$ (negácia, konjunkcia, disjunkcia, implikácia, ekvivalencia)
5. kvantifikátory \forall, \exists , všeobecný a existenčný
6. pomocné symboly (zátvorky)

Poznámka. Niektoré symboly sú spoločné všetkým formálnym jazykom: premenné, logické spojky, kvantifikátory, pomocné symboly – nazývame logické symboly

Poznámka. Medzi logické symboly počítame aj symboly rovnosti =

Poznámka. Zostávajúce symboly (2, 3) nazývame špeciálne symboly (Voľbou špeciálnych symbolov získavame špeciálne teórie)

\in – binárny predikátový symbol patričnosti: $x \in M$, x patrí M (prináleží)

Def 2.1.2. Termom nazývame dobre uzátvorkovaný výraz, ktorý predstavuje výsledok po uskutočnení naznačených oprácií. Term neobsahuje logické spojky.

term: $f(g(x, y), h(x), x)$; x, y – premenné, f – ternárny funkčný symbol, g – binárny, h – unárny

Def 2.1.3. Formulou nazývame matematické tvrdenie.

Poznámka. termy a formuly – zložitejšie štruktúry poskladané zo symbolov

Poznámka. Premenné označujú všeobecné názvy pre individua. Kvantifikovať môžeme iba individua.

Def 2.1.4. Jazyk druhého rádu obsahuje premenné pre množiny individuí.

Def 2.1.5. Jazyk tretieho rádu obsahuje premenné pre množiny množín individuí.

2.2 Čiastočné usporiadanie

Def 2.2.1. Usporiadanú dvojicu $(A; \leq)$, $A \neq \emptyset$ nazývame čiastočným usporiadaním práve vtedy, keď: \leq, D (relácia); $D \subseteq A \times A$

1. $\forall x \in A: (x, x) \in D$ reflexívnosť
2. $\forall x, y \in A: (x, y) \in D \wedge (y, x) \in D \rightarrow x = y$ antisymetrickosť
3. $\forall x, y, z \in A: (x, y) \in D \wedge (y, z) \in D \rightarrow (x, z) \in D$ tranzitívnosť

teória čiastočného usporiadania – je to teória s rovnosťou

Def 2.2.2. Ostré čiastočné usporiadanie $(A; <)$, $A \neq \emptyset$.

1. $(\forall x) \neg(x < x)$
2. $(\forall x)(\forall y)(\forall z) x < y \wedge y < z \rightarrow x < z$
3. $(\forall x)(\forall y) (x \neq y) \rightarrow (x < y) \vee (y < x)$
4. $(\forall x)(\forall y) (x = y) \vee (x < y) \vee (y < x)$

teória ostrého čiastočného usporiadania, 3. a 4. sú ekvivalentné

tautológia – $p \rightarrow q \leftrightarrow \neg p \vee q$

2.3 Telesá charakteristiky nula

Def 2.3.1. Telesom nazývame usporiadanú trojicu $(A; +; \cdot)$, kde $+, \cdot$ sú také binárne operácie na A , že $(A; +)$ je komutatívna grupa, $(A^*; \cdot)$ je grupa (nie nutne komutatívna, ak $(A^*; \cdot)$ je komutatívna grupa, tak A nazývame pole) a \cdot je distributívna vzhľadom na $+$. $A^* = A \setminus \{0\}$, kde 0 je neutrálny prvok grupy $(A; +)$.

0, 1, +, \cdot – špeciálne symboly jazyka teleso

0, 1 – konštanty

$$x = 1 \times x, \quad x + x = 2 \times x, \quad x + (x + x) = 3 \times x \dots$$

$$p \times x, \quad p \in \mathbb{N}^+$$

Def 2.3.2. Najmenšie $p \in \mathbb{N}^+$, pre ktoré platí $p \times 1 = 0$ nazývame charakteristikou telesa $((A; +; \cdot))$ je teleso, 1 je neutrálny prvok grupy $(A^*; \cdot)$, char $A = p$. Ak $\forall p \in \mathbb{N}^+$, $p \times 1 \neq 0$, char $A = 0$ (resp. ∞).

Tvrdenie 1. Každé konečná množina formúl, ktoré sú splnené vo všetkých telesách s char = 0, platí aj vo všetkých telesách dost veľkej konečnej char.

Predpoklad. Že telesá char 0 môžeme konečne axiomatizovať. M – konečná množina formúl.

Veta 2.3.1. O kompaktnosti. Ak T je množina formúl jazyka L a ak je A formula jazyka L , potom: $T \models A \leftrightarrow T' \models A$ pre nejakú konečnú podmnožinu $T' \subseteq T$ (A je T platná práve vtedy, keď je T' platná).

Veta 2.3.2. O kompaktnosti (2. tvar). Ak T je množina formúl jazyka L . Model teórie T existuje práve vtedy, keď každá konečná podmnožina $T', T' \subseteq T$ má model.

$$- p \times 1 \neq 0$$

$$- (\forall p) p \neq 0 \rightarrow p \times 1 \neq 0$$

Ak zavedieme ďalší druh premenných, napr. prirodzené číslo, tak telesá char 0 môžeme konečne axiomatizovať. Veta o kompaktnosti neplatí v slabej logike druhého rádu.

Tvrdenie 2. Žiadna množina formúl jazyka prvého rádu teórie telies neurčuje teleso reálnych čísel jednoznačne, až na izomorfizmus. (dôsledok vety Löwenheim - Skolem.)

Veta 2.3.3. Löwenheim - Skolem. Ak teória T prvého rádu má nejaký model, tak potom má aj spočítateľný model.

Kapitola 3

Formálne systémy logiky

- popísali sme jazyk prvého rádu
- zoznámili sme sa s vyjadrovacími schopnosťami jazyka prvého rádu
- termy su individuá, ktoré sú výsledkom uskutočnenia naznačených operácií
- formuly sú matematické tvrdenia
- vieme definovať matematický dôkaz?
- čím je zastúpená vo formálnom jazyku logická úvaha?

Dôkaz vieme definovať ako konečnú postupnosť formúl, ktorej každý člen je buď nejaké základné tvrdenie – axióma alebo je z niektorých predchádzajúcich členov postupnosti odvodená jedným z odvodzujúcich pravidiel.

3.1 Formálny systém

Def 3.1.1. *Formálny systém pozostáva z týchto troch zložiek:*

1. jazyk z ktorého symbolov vytvárame konečné postupnosti, najmä termy a formuly
2. axiómy sú isté formuly, ktoré prijímame ako základné tvrdenia
3. odvodzovacie pravidlá sú syntaktické pravidlá, ktorými sa z jednej alebo viacej formúl vytvára ďalšia (odvodená) formula

Def 3.1.2. *Dôkaz vo formálnom systéme je konečná postupnosť formúl, ktorej členmi sú niektoré axiómy a formuly odvodené z predchádzajúcich členov postupnosti pomocou odvodzovacích pravidiel.*

Def 3.1.3. *Hovoríme, že nejaká formula A je teoréma formálneho systému alebo, že je odvoditeľná, ak existuje dôkaz, teda konečná postupnosť formúl, ktorej posledným členom je formula A .*

Logická úvaha v intuitívnom poňatí. Voľbou axióm a pravidiel odvodu určujeme triedu získaných tvrdení. V klasickej logike sa odvolávajú na sémantiku – všetky axiómy sú „univerzálne platné“ formuly, sú „pravdivé“ pri každej interpretácii symbolov. Pravidlá odvodu volím tak, aby boli „korektné“.

výroková logika – axiómy a pravidlá odvodu budú charakterizovať vlastnosti logických spojok

predikátová logika – pridáme axiómy a pravidlá odvodu, ktoré charakterizujú vlastnosti kvantifikátorov

predikátová logika s rovnosťou – uvedieme axiómy, ktoré prirodzeným spôsobom charakterizujú vlastnosti rovnosti

Kapitola 4

Výroková logika

- budeme sa zaoberať vlasnosťami logických spojok

4.1 Formuly

Def 4.1.1. *Nech P je neprázdna množina, jej prvky nazveme prvotné formuly. Môžu to byť vety prirodzeného jazyka, slová nejakého formálneho jazyka alebo len písmená: $p, q, r, s \dots, p_1, p_2, \dots$*

Def 4.1.2. *Jazyk L_P výrokovej logiky nad P obsahuje okrem prvkov množiny P aj symboly pre logické spojky: $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$ a pomocné symboly (zátvorky). Hovoríme, že P je množina prvotných formúl jazyka L_P .*

Def 4.1.3. *Výrokové formuly jazyka L_P definujeme pomocou nasledujúcich syntaktických pravidiel:*

1. každá prvotná formula $p \in P$ je výroková formula
2. ak sú výrazy A, B formuly, potom výrazy $(\neg A), (A \wedge B), (A \vee B), (A \rightarrow B), (A \leftrightarrow B)$ sú výrokové formuly
3. každá výroková formula vznikne konečným počtom použitií pravidiel 1 a 2.

Def 4.1.4. *Nech A je formula jazyka L_P , jej podformulou je:*

1. ona sama, ak A je prvotná formula jazyka L_P
2. ona sama, a každá podformula formuly B , ak A je tvaru $(\neg B)$
3. ona sama, a každá podformula formúl B a C , ak A je tvaru $(B \wedge C), (B \vee C), (B \rightarrow C), (B \leftrightarrow C)$
4. žiadne iné podformuly okrem tých, čo sú opísané v 1, 2, 3 formula A nemá

Príklad. majme $P = \{p, q, r, s\}$

p, q, r, s – sú formuly jazyka L_P podľa bodu 1.

$(p \vee q), (p \wedge s), (r \rightarrow q)$ – sú formuly jazyka L_P podľa bodu 3.

$((p \vee q) \rightarrow (q \wedge r))$

pod formula

$(p \rightarrow (q \rightarrow (r \rightarrow s)))$

$\neg(p \rightarrow q)$

$\rightarrow p$ – nie je formula

4.2 Tautológia

Def 4.2.1.

1. *pravdivostné ohodnotenie (valuácia) prvotných formúl je každé zobrazenie $p : P \rightarrow \{0, 1\}$, ktoré každej prvotnej formule $p \in P$ priradí hodnotu 0 alebo 1 (FALSE, TRUE).*
2. *indukcio podľa dĺžky formuly definujeme rozšírenie \bar{v} zobrazenia v na množinu všetkých formúl jazyka L_P :*

$$\begin{aligned} \bar{v}(A) &= v(A), \text{ ak } A \text{ je prvotná formula} \\ \bar{v}(\neg A) &= 0, \text{ ak } \bar{v}(A) = 1 \\ \bar{v}(\neg A) &= 1, \text{ ak } \bar{v}(A) = 0 \\ \bar{v}(A \wedge B) &= 1, \text{ ak } \bar{v}(A) = \bar{v}(B) = 1, \text{ inak } = 0 \\ \bar{v}(A \vee B) &= 0, \text{ ak } \bar{v}(A) = \bar{v}(B) = 0, \text{ inak } = 1 \\ \bar{v}(A \rightarrow B) &= 0, \text{ ak } \bar{v}(A) = 1 \text{ a } \bar{v}(B) = 0, \text{ inak } = 1 \\ \bar{v}(A \leftrightarrow B) &= 1, \text{ ak } \bar{v}(A) = \bar{v}(B), \text{ inak } = 0 \end{aligned}$$

Hovoríme, že $\bar{v}(A)$ je pravdivostná hodnota formuly A pri ohodnotení v . Formula A je pravdivá pri ohodnotení v , ak $\bar{v}(A) = 1$, inak je formula A nepravdivá.

Def 4.2.2.

1. *Výroková formula A je tautológia, ak $\bar{v}(A) = 1$ pre ľubovoľné ohodnotenie v .*
2. *Výroková formula A je splniteľná, ak $\bar{v}(A) = 1$ pre nejaké ohodnotenie v . Ohodnotenie v s touto vlastnosťou nazývame model formuly A .*
3. *Množina formúl T je splniteľná, ak existuje ohodnotenie v tak, že $\bar{v}(A) = 1, \forall A \in T$. Takéto ohodnotenie v nazývame model T .*
4. *$T \models A$ (A je tautologický dôsledok T), ak $\bar{v}(A) = 1, \forall v$, ktoré je modelom T .*
5. *Formulu A nazývame kontradikciou, ak $\bar{v}(A) = 0, \forall v$.*

$(A \vee \neg A)$ – zákon vylúčenia tretieho

$\neg(A \wedge \neg A)$ – vylúčenie kontradikcie

$\neg(A \wedge B) \leftrightarrow (\neg A \vee \neg B), \neg(A \vee B) \leftrightarrow (\neg A \wedge \neg B)$ – de Morgan

$\neg\neg A \leftrightarrow A$ – zákon dvojitej negácie

Poznámka. Ak $T = \emptyset$, tak píšeme $\models A$, to znamená, že A je pravdivá. Platí pre ľubovoľné ohodnotenie (tautológia). $T \models A \wedge T \models A \rightarrow B$ potom $T \models B$.

$\bar{v}(A \rightarrow B) = 1$ a $\bar{v}(A) = 1$, tak aj $\bar{v}(B) = 1$ – modus ponens

T je množina formúl

A je výroková formula A je tautologický dôsledok množiny formúl T

v je model pre T v model T , platí $\bar{v}(A) = 1$

$A_i \in T_i, \bar{v}(A_i) = 1$ $T \models A$

pre \emptyset je ľubovoľné ohodnotenie v model

nech $A_i \in \emptyset$, tak $\bar{v}(A_i) = 1$

Poznámka.

1. Modelom \emptyset formúl je ľubovoľné ohodnotenie v . Preto $\models A \leftrightarrow A$ je tautológia.
2. Ak nie je T splniteľná, potom ľubovoľná formula je jej tautologickým dôsledkom. $\forall A_i, \bar{v}(A_i) = 1, A_i \in T \rightarrow \bar{v}(A) = 1$, model neexistuje pre T .

3. Ak je T_0 nespĺniteľná a $T_0 \subseteq T$, potom aj T je nespĺniteľná.
4. (z vety o kompaktnosti) Pre splniteľnú ...

Cvičenie. Nech f je prosté zobrazenie množiny P všetkých prvotných formlí do množiny \mathbb{N} . Definujme zobrazenie f' na množine $P' = P \cup \{\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow, \neg, (,)\}$ tak, že pre ľubovoľné $x \in P$ je $f'(x) = f(x) + 10$ a pre ostatné symboly platí priradenie definované nasledovne:

symbol	\wedge	\vee	\rightarrow	\leftrightarrow	\neg	()
f' (symbol)	1	2	3	4	5	6	7

Nech $\{a_i\}_{i \in \mathbb{N}}$ je nekonečná rastúca postupnosť prvočísiel. Ukážte, že zobrazenie F definované pre ľubovoľné slovo $s_1 \dots s_k$ abecedy P^* – prepisom $F(s_1, \dots, s_k) = a_1^{f'(s_1)} \cdot \dots \cdot a_k^{f'(s_k)} = \prod_1^k a_i^{f'(s_i)}$ platí $a_i > 1$, potom:

- a) P je prosté zobrazenie množiny všetkých slov abecedy P' do množiny \mathbb{N} .
- b) Pre ľubovoľné formuly A, B také, že $A \subseteq B$, platí $F(A) \leq F(B)$.

Cvičenie. Použitím *Cantor-Bernsteinovej* vety dokážte tieto tvrdenia:

- a) Existuje prosté zobrazenie g množiny \mathbb{N} na množinu všetkých formlí výrokového počtu s konečne prvotnými formulami P .
- b) Množina všetkých výrokových formlí utvorených zo spočítateľnej množiny výrokových formlí je spočítateľná.

4.3 Veta o kompaktnosti

Veta 4.3.1. *O kompaktnosti (VK). Množina T formlí výrokového počtu je splniteľná práve vtedy, keď ľubovoľná konečná podmnožina $T_0 \subseteq T$ má model.*

Dôkaz.

„ \Rightarrow “ T je splniteľná $\implies \forall T_0 \neq \emptyset, T_0 \subseteq T$ má model
triviálne platí

„ \Leftarrow “ Predpokladajme, že $\forall T_0 \neq \emptyset, T_0 \subseteq T$ má model $\implies T$ je splniteľná.

Nech T množina formlí má model, t.j. v také ohodnotenie formlí, že platí $A \in T, \bar{v}(A) = 1$
 $S = \{B, \bar{v}(B) = 1\}$ potom množina S má nasledovné vlastnosti:

1. $T \subseteq S$
2. každá konečná $S_0 \subseteq S$ je splniteľná
3. pre ľubovoľnú formulu A uvažovaného jazyka platí: buď $A \in S$ alebo $\neg A \in S$, ale nikdy nie súčasne

Dôkaz „ \Leftarrow “ rozdelíme do dvoch častí:

1. najprv sa presvedčíme, že ak existuje S s uvedenými vlastnosťami, tak potom pomocou nej možno zostrojiť model pre T .
2. prevedieme konštrukciu požadovanej množiny

1. Nech v je také ohodnotenie, že pre každú prvotnú formulu p platí: $v(p) = 1 \leftrightarrow p \in S$

Indukciou podľa dĺžky formuly A dokážeme: $\bar{v}(A) = 1 \leftrightarrow A \in S$

Báza indukcie: platí podľa toho, ako máme v definované.

Indukčný krok: nech A_1, A_2 ($\bar{v}(A_i) = 1 \leftrightarrow A_i \in S$) sú formuly uvažovaného jazyka, na ktoré sa vzťahuje IP.

$$\begin{array}{ll}
 \neg A_1 & \bar{v}(\neg A_1) = 1 \leftrightarrow \bar{v}(A_1) = 0 \\
 A_1 \wedge A_2 & \bar{v}(A_i) = 1 \leftrightarrow A_i \in S, i \in \{1, 2\} \\
 & \bar{v}(A_1 \wedge A_2) = 1 \leftrightarrow A_1 \wedge A_2 \in S \\
 & \iff \bar{v}(A_1) = \bar{v}(A_2) = 1, A_1 \in S, A_2 \in S
 \end{array}
 \begin{array}{l}
 \text{podľa IP } A_1 \notin S \implies \neg A_1 \in S, \text{ z 3. vlnosti } S \\
 \text{z IP} \\
 \text{treba ukázať} \\
 \text{z IP}
 \end{array}$$

nech $A_1 \wedge A_2 \notin S$, ale $\neg(A_1 \wedge A_2) \in S$
 $\implies \{\neg(A_1 \wedge A_2), A_1, A_2\}$
 použijeme 2. vlastnosť, keďže A_1, A_2 sú splniteľné, tak $\neg(A_1 \wedge A_2)$ nie je splniteľná \implies spor

$$\begin{array}{l}
 A_1 \wedge A_2 \in S \\
 \bar{v}(A_1 \wedge A_2) = 1 \leftrightarrow \bar{v}(A_1) \wedge \bar{v}(A_2) = 1 \\
 \implies A_1 \in S \wedge A_2 \in S
 \end{array}$$

v je model pre S a teda aj pre T .

2. Zostáva nám nájsť množinu formúl S požadovaných vlastností. Na základe cvičenia sa môžeme presvedčiť, že existuje prosté zobrazenie množiny formúl výrokovej logiky na množinu \mathbb{N} . Takému zobrazeniu hovoríme enumerácia.

$A_0, A_1 \dots$ mám zobrazenie formúl výrokovej logiky
 $e(A_i) \rightarrow i, e$ – enumerácia

$$\begin{array}{l}
 S_0 = T \\
 \vdots \\
 S_{i+1} = \begin{cases} S_i \cup \{A_i\}, \text{ ak každá konečná podmnožina množiny } S_i \cup \{A_i\} \text{ je splniteľná} \\ S_i \cup \{\neg A_i\}, \text{ v opačnom prípade} \end{cases} \\
 \vdots \\
 S = \bigcup_{i \geq 0} S_i, \text{ týmto sme získali množinu } S
 \end{array}$$

Stačí ukázať, že spĺňa tie tri vlastnosti – platia, vyplýva to z konštrukcie S .

□

Dôsledok 4.3.2. Ak je T množina formúl výrokovej logiky a A formula výrokovej logiky, potom:
 $T \models A \leftrightarrow T' \models A$ pre nejakú konečnú podmnožinu $T' \subseteq T$.

Dôkaz. Nech T je splniteľná množina formúl, potom $T \models A \leftrightarrow T \cup \{\neg A\}$ je splniteľná.
 Nech v je model $T, \bar{v}(A) = 1 \rightarrow \bar{v}(\neg A) = 0 \rightarrow T \cup \{\neg A\}$ je splniteľná.
 ... teda aj obrátene :)

$T \cup \{\neg A\}$ – nespĺniteľná množina, podľa vety o kompaktnosti, $\exists T_0 \subseteq T \cup \{\neg A\}$.
 T_0 – konečná a nespĺniteľná

nesplniteľná – $T_0 = T' \cup \{\neg A\} \leftrightarrow T' \models A, T' = T_0 \setminus \{\neg A\}$

□

4.4 Grafy

Def 4.4.1. Usporiadanú dvojicu (V, R) nazývame grafom, keď:

V – množina vrcholov

R – binárna operácia na množine V

$R \subseteq V \times V$

R – je symterická a antireflexívna

$$\begin{aligned} (\forall x)(\forall y) \quad (xRy \rightarrow yRx) & \quad \text{symetrickosť, neorientovaný} \\ ((x, y) \in R \rightarrow (y, x) \in R) & \\ (\forall x) \quad \neg(xRx) & \quad \text{antireflexívnosť, nie sú tam slučky} \\ ((x, x) \notin R) & \end{aligned}$$

Def 4.4.2. Graf (V', R') je podgraf grafu (V, R) , ak platí:

$$V' \subseteq V \wedge R' \subseteq \{(x, y) | x \in V' \wedge y \in V' \wedge (xRy)\}$$

Def 4.4.3. Regulárnym vrcholovým zafarbením grafu (V, R) n -farbami, nazývame zobrazenie $h : V \rightarrow \{1 \dots n\}$

$$(\forall x)(\forall y)(xRy \rightarrow h(x) \neq h(y))$$

Príklad. Uvažujme tvrdenie: ak má každý konečný podgraf grafu (V, R) regulárne zafarbenie n -farbami, potom aj pre celý graf (V, R) existuje regulárne zafarbenie n -farbami.

Prevedieme uvedené tvrdenie na vetu o kompaktnosti vo výrokovej logike. Majme teda daný graf (V, R) , potrebujeme zvoliť T – množinu výrokových formúl, dokonca zvolíme aj množinu P – prvotných formúl.

$P = \{p_{x,i} | x \in V \wedge 1 \leq i \leq n\}$ každá dvojica (x, i)
 x – vrchol grafu, i – farba
 $p_{x,i}$ reprezentuje tvrdenie, že vrcholu x je priradená farba i

T – zvolme zjednotenie nad množinou výrokových formúl:

$$\begin{aligned} \{p_{x,1} \cup \dots \cup p_{x,n}, x \in V\}, \text{ každý vrchol má farbu} \\ \{p_{x,i} \rightarrow \neg p_{x,j}, i \neq j\}, \text{ ale len jednu} \\ \{p_{x,i} \rightarrow \neg p_{y,i}, xRy\}, \text{ susedné vrcholy majú rôzne farby} \end{aligned}$$

v je ohodnotenie prvotných formúl, ktoré je model pre množinu T

h takto: $h(x) = i, v_{x,i} = 1$

Poznámka. Predpokladajme, že T je množina, ktorej graf má uzavreté podmnožiny intervalu $\langle 0, 1 \rangle$ – toto chápeme ako podmnožinu \mathbb{R}

Ak má každý konečne veľa prvkov z T neprázdny prienik (t.j. $\cap F \neq \emptyset, F$ je konečná podmnožina $T, F \subseteq T$). Potom existuje aspoň jedno reálne číslo $\cap T \neq \emptyset$

uzavretá podmnožina intervalu $\langle 0, 1 \rangle$	– výroková formula
množina uzavretých množín	– množina výrokových formúl
prienik množiny je neprázdny	– množina je splniteľná

4.5 Formálny systém

- všetko pomocou \neg a \rightarrow

$$\begin{aligned} A \wedge B & \iff \neg(A \rightarrow \neg B) \\ A \vee B & \iff (\neg A \rightarrow B) \\ A \leftrightarrow B & \iff (A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow A) \\ & \iff \neg((A \rightarrow B) \rightarrow \neg(B \rightarrow A)) \end{aligned}$$

Hilbert a Göntzen

Def 4.5.1.

1. Hovoríme, že konečná postupnosť formúl A_1, \dots, A_n je odvodením (dôkazom) formuly A , ak A_n je formula A a pre ľubovoľné $i \leq n$, každá fomula A_i je buď axióma alebo vyplýva z predchádzajúcich formúl pomocou niektorých pravidiel odvodenia.
2. Ak existuje dôkaz (odvodenie) formuly A , hovoríme, že formula A je dokazateľná (odvoditeľná), nazývame ju teorémou. $\vdash A$

Def 4.5.2. Formálny systém výrokovej logiky pozostáva z nasledujúcich troch zložiek:

1. jazyk tvoria:

množina P – prvotných formúl

symboly pre logické spojky – $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$

pomocné symboly – zátvorky

2. axiomy: Formulujeme tri schémy pre ľubovoľné formuly A, B, C . Každá z nasledujúcich schém je axióma výrokovej logiky.

$$(A1) A \rightarrow (B \rightarrow A)$$

$$(A2) (A \rightarrow (B \rightarrow C)) \rightarrow ((A \rightarrow B) \rightarrow (A \rightarrow C))$$

$$(A3) (\neg B \rightarrow \neg A) \rightarrow (A \rightarrow B)$$

3. pravidlo odvodenia méme: pravidlo modus ponens, MP $\frac{A; A \rightarrow B}{B}$

Korektnosť pravidla MP, každá axióma je tautológia: $\bar{v}(A) = 1 \wedge \bar{v}(A \rightarrow B) = 1 \implies \bar{v}(B) = 1$

Teoréma 1. $\vdash A \rightarrow A$

Dôkaz.

1. $\vdash A \rightarrow ((A \rightarrow A) \rightarrow A)$ (A1)
2. $\vdash (A \rightarrow ((A \rightarrow A) \rightarrow A)) \rightarrow ((A \rightarrow (A \rightarrow A)) \rightarrow (A \rightarrow A))$ (A2)
3. $\vdash (A \rightarrow (A \rightarrow A)) \rightarrow (A \rightarrow A)$ (1)(2)(MP)
4. $\vdash A \rightarrow (A \rightarrow A)$ (A1)
5. $\vdash A \rightarrow A$ (3)(4)(MP)

□

Veta, ktorá umožňuje prejsť od dôkazu nejakej formuly k dôkazu inej formuly bez toho, že by sme ten dôkaz konštruovali.

Def 4.5.3. Nech T je množina formúl výrokovej logiky, A_1, \dots, A_n sú formuly výrokovej logiky. Hovorím, že postupnosť formúl A_1, \dots, A_n je dôkazom formuly A s predpokladom T , ak A_n je formula A a pre ľubovoľné $i \leq n$, je A_i buď axióma, buď formula z T alebo A_i dostaneme z formúl A_1, \dots, A_{i-1} pomocou pravidiel odvodenia. Hovoríme, že A je dokazateľná (odvotielná) z množiny T a píšeme $T \vdash A$, ak existuje dôkaz (odvodenie) z predpokladov T , číslo n nazývame dĺžkou odvodenia.

Veta 4.5.1. O dedukcii (VD). Nech T je množina formúl výrokovej logiky a A, B sú formuly výrokovej logiky. Potom $T \vdash A \rightarrow B \iff T, A \vdash B, (T \cup \{A\} \vdash B)$

Dôkaz.

„ \implies “ $T \vdash A \rightarrow B$

$A_1, \dots, A_{n-1}, A \rightarrow B$, odvodenie z predpokladov T
 $A, A_1, \dots, A_{n-1}, A \rightarrow B, \underline{B}$

„ \impliedby “ $T, A \vdash B$

Indukciou vzhľadom na dĺžku odvodenia formuly B z predpokladov $T \cup \{A\}$.

1° $n = 1$, hneď to dostaneme

a) formula B je A , $(\vdash A \rightarrow A) \implies (T \vdash A \rightarrow A)$

b) formula $B \in T$, $T \vdash B$, $T \vdash B \rightarrow (A \rightarrow B)$ (A1) \implies (MP) $T \vdash A \rightarrow B$

c) B je axióma, $\vdash B$, $T \vdash B$, $T \vdash B \rightarrow (A \rightarrow B) \implies T \vdash A \rightarrow B$

2° IP – nech tvrdenie platí úre $n < s$

nech $n = s$

$B_1, \dots, B_s = B$ – odvodenie (dôkaz) formuly B z predpokladov T, A .

B môže byť tvaru $\left\{ \begin{array}{l} a) B \text{ je } A \\ b) B \in T \\ c) B \text{ je axióma} \\ d) B \text{ sa dostala z dôkazu pomocou formúl } B_i, B_j, \text{ pričom } i, j < s \text{ pomocou MP.} \end{array} \right.$

a), b), c) – sa dokazujú ako v 1°

d) $B_i, B_j; B_j = B_i \rightarrow B$
na B_i, B_j sa vzťahuje IP:

$$\begin{aligned} T, A \vdash B_i &\implies T \vdash A \rightarrow B_i \\ T, A \vdash B_j &\implies T \vdash A \rightarrow B_j \end{aligned}$$

1. $T \vdash A \rightarrow (B_i \rightarrow B)$
2. $T \vdash (A \rightarrow (B_i \rightarrow B)) \rightarrow ((A \rightarrow B_i) \rightarrow (A \rightarrow B))$ (A2)
3. $T \vdash (A \rightarrow B_i) \rightarrow (A \rightarrow B)$
4. $T \vdash A \rightarrow B_i$
5. $T \vdash A \rightarrow B$

□

Poznámka.

$\vdash B$

A je ľubovoľná formula výrokovej logiky

$$\begin{aligned} \vdash A \rightarrow B \\ \vdash B \rightarrow (A \rightarrow B) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \vdash A \rightarrow B \\ \vdash A \rightarrow (A \rightarrow B) \end{aligned}$$

$$A \rightarrow (B \rightarrow C)$$

$$T \vdash A \rightarrow (B \rightarrow C) \iff T, A, B \vdash C \text{ – nezáleží na poradí } (B \rightarrow (A \rightarrow C))$$

$$\vdash A \rightarrow (B \rightarrow C) \iff A, B \vdash C$$

Teoréma 2. $\vdash \neg A \rightarrow (A \rightarrow B), \vdash A \rightarrow (\neg A \rightarrow B)$

Dôkaz.

1. $\vdash \neg A \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg A)$ (A1)
2. $\neg A \vdash \neg B \rightarrow \neg A$ (VD)
3. $\vdash (\neg B \rightarrow \neg A) \rightarrow (A \rightarrow B)$ (A3)
4. $\neg A \vdash A \rightarrow B$ (2)(3)(MP)
5. $\vdash \neg A \rightarrow (A \rightarrow B)$ (VD)

□

Teoréma 3. $\vdash \neg\neg A \rightarrow A$

Dôkaz.

1. $\vdash \neg\neg A \rightarrow (\neg A \rightarrow \neg\neg A)$ (T2)
2. $\neg\neg A \vdash \neg A \rightarrow \neg\neg A$ (VD)
3. $\vdash (\neg A \rightarrow \neg\neg A) \rightarrow (\neg\neg A \rightarrow A)$ (A3)
4. $\neg\neg A \vdash \neg\neg A \rightarrow A$ (2)(3)(MP)
5. $\neg\neg A \vdash A$ (VD)
6. $\vdash \neg\neg A \rightarrow A$ (VD)

□

Poznámka. ET: „to sa nesčítuje ako jaternice“

Lema 1.

$$T4 \quad \vdash A \rightarrow \neg\neg A$$

$$T5 \quad \vdash (A \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg A)$$

$$T6 \quad \vdash A \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg(A \rightarrow B))$$

$$T7 \quad \vdash (\neg A \rightarrow A) \rightarrow A$$

Dôkaz.

T4

1. $\vdash \neg\neg\neg A \rightarrow \neg A$ (T3)
2. $\vdash (\neg\neg\neg A \rightarrow \neg A) \rightarrow (A \rightarrow \neg\neg A)$ (A3)
3. $\vdash A \rightarrow \neg\neg A$ (1)(2)(MP)

□

T5

1. $\vdash \neg\neg A \rightarrow A$ (T3)
2. $A \rightarrow B, \neg\neg A \vdash A$
3. $A \rightarrow B, \neg\neg A \vdash B$
4. $A \rightarrow B, \neg\neg A \vdash \neg\neg B$ (T4)(3)(MP)
5. $A \rightarrow B \vdash \neg\neg A \rightarrow \neg\neg B$ (VD)
6. $\vdash (\neg\neg A \rightarrow \neg\neg B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg A)$ (A3)
7. $A \rightarrow B \vdash \neg B \rightarrow \neg A$ (5)(6)(MP)
8. $\vdash (A \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg A)$ (VD)

□

T6

1. $A, A \rightarrow B \vdash B$ (MP)
2. $A \vdash (A \rightarrow B) \rightarrow B$ (VD)
3. $\vdash ((A \rightarrow B) \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg(A \rightarrow B))$ (A3)
4. $A \vdash \neg B \rightarrow \neg(A \rightarrow B)$ (2)(3)(MP)
5. $\vdash A \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg(A \rightarrow B))$ (VD)

□

T7

1. $\vdash \neg A \rightarrow (\neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A))$ (T6)
2. $\neg A \vdash \neg(\neg A \rightarrow A)$ (VD, 2×)
3. $\vdash \neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A)$ (VD)
4. $\vdash (\neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A)) \rightarrow ((\neg A \rightarrow A) \rightarrow A)$ (A3)
5. $\vdash (\neg A \rightarrow A) \rightarrow A$ (3)(4)(MP)

□

T7 iný dôkaz, aby ste videli, že existujú rôzne dôkazy toho istého :)

1. $\neg A, \neg A \rightarrow A \vdash A$ (MP)
2. $\neg A \vdash (\neg A \rightarrow A) \rightarrow A$ (VD)
3. $\vdash ((\neg A \rightarrow A) \rightarrow A) \rightarrow (\neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A))$ (T5)
4. $\neg A \vdash \neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A)$ (2)(3)(MP)
5. $\neg A \vdash \neg(\neg A \rightarrow A)$ (VD)
6. $\vdash \neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A)$ (VD)
7. $\vdash (\neg A \rightarrow \neg(\neg A \rightarrow A)) \rightarrow ((\neg A \rightarrow A) \rightarrow A)$ (A3)
8. $\vdash (\neg A \rightarrow A) \rightarrow A$ (MP)

□

□

Lema 2. O neutrálnej formule. Ak T je množina formúl výrokovej logiky a A, B sú formuly výrokovej logiky. Ak $T, A \vdash B$ a $T, \neg A \vdash B$ potom $T \vdash B$.

Dôkaz.

$T, \neg A \vdash B$	(predpoklad 2)
$T \vdash \neg A \rightarrow B$	(VD)
$\vdash (\neg A \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg\neg A)$	(A3)
$T \vdash \neg B \rightarrow \neg\neg A$	(MP)
$T, \neg B \vdash \neg\neg A$	(VD)
$T, \neg B \vdash A$	(T3) (*)
$T, A \vdash B$	(predpoklad 1)
$T \vdash A \rightarrow B$	(VD) (**)
$T, \neg B \vdash B$	(*)(**)(MP)
$T \vdash \neg B \rightarrow B$	(VD)
$\vdash (\neg B \rightarrow B) \rightarrow B$	(T7)
$T \vdash B$	(2 predošlé)(MP)

□

Def 4.5.4. Nech v je valuácia, B je ľubovoľná formula. B^v označuje formulu B ak $\bar{v}(B) = 1$, formulu $\neg B$ ak $\bar{v}(B) = 0$.

Lema 3. Nech v je valuácia a nech všetky prvotné komponenty formuly A sú p_1, \dots, p_n . Potom:

$$p_1^v, \dots, p_n^v \vdash A^v$$

Dôkaz. Indukciou vzhľadom na zložitosť formuly A .

1° p_i

$$p_i^v \vdash p_i^v$$

2° A je tvaru $\neg B$ alebo $C \rightarrow D$. Na B, C, D sa vzťahuje IP.

$\neg B$

pre B je tvrdenie už dokázané, platí:

1. $\bar{v}(B) = 0 \implies B^v$ je $\neg B$ (to je A)
 počítajme $A^v = (\neg B)^v$, $\bar{v}(\neg B) = 1 \implies A^v$ je A
 platí toto: $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash B^v \implies p_1^v, \dots, p_n^v \vdash A^v$, ($\bar{v}(B) = 0$)
 $\neg B, A, A^v$ je A
2. $\bar{v}(B) = 1 \implies B^v$ je B
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash B$
 použijeme T4: $\vdash B \rightarrow \neg\neg B$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash \neg\neg B$
 A je $\neg B$, $\bar{v}(B) = 1 \implies \bar{v}(\neg B) = 0$
 $(\neg B)$ je A^v , lebo $(\neg B)^v$ je $\neg\neg B$ a to je A^v
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash A^v$

$C \rightarrow D$

1. $\bar{v}(C) = \bar{v}(D) = 1$
 D^v je D , C^v je C , $\bar{v}(C \rightarrow D) = 1$, $(C \rightarrow D)^v$ je $\bar{v}(C) \rightarrow \bar{v}(D)$
 A1: $\vdash D \rightarrow (C \rightarrow D)$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash C \rightarrow D$
 $(C \rightarrow D)^v$ je $(C \rightarrow D)$ a to je A^v
2. $\bar{v}(C) = 1$, $\bar{v}(D) = 0$
 C^v je C , D^v je $\neg D$
 A^v , $(C \rightarrow D)^v$ je $\bar{v}(C \rightarrow D)$ je $\bar{v}(C) \rightarrow \bar{v}(D) = 0$
 $\neg(C \rightarrow D)$

$p_1^v, \dots, p_n^v \vdash C$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash \neg D$
 $T6: \vdash C \rightarrow (\neg D \rightarrow \neg(C \rightarrow D))$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash \neg(C \rightarrow D)$ a to je A^v (MP).
 3. $\bar{v}(C) = 0 \wedge \bar{v}(D) = 0$
 $\bar{v}(C) = 0 \wedge \bar{v}(D) = 1$
 C^v je $\neg C$, D^v je $\neg D$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash \neg C$
 $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash \neg D$
 $(C \rightarrow D)^v$ je $C \rightarrow D$
 $\bar{v}(C \rightarrow D) = \bar{v}(C) \rightarrow \bar{v}(D) = 1$
 $T2: \vdash \neg C \rightarrow (C \rightarrow D)$
 MP a je to (ale nie ako v tom seriáli :).

□

4.6 Postove vety, bezospornosť výrokovkej logiky, úplnosť

Slabá forma vety o úplnosti

Veta 4.6.1. *Post. Pre ľubovoľnú formulu A výrokovkej logiky platí:*

$$\vdash A \leftrightarrow \models A$$

Dôkaz.

„ \Rightarrow “ – stačí preveriť, že všetky axiómy sú tautológie
 – že pravidlo odvodenia MP je korektné v tom zmysle, že ak ho aplikujeme na tautológiu, tak odvodená formula bude tautológia

zoberme $A2: \vdash \underbrace{(A \rightarrow (B \rightarrow C))}_1 \rightarrow \underbrace{((A \rightarrow B) \rightarrow (A \rightarrow C))}_0$

\Rightarrow keď $\bar{v}(A \rightarrow C) = 0$ $\Rightarrow \bar{v}(A) = 1 \wedge \bar{v}(C) = 0$
 $\bar{v}(A \rightarrow B) = 1$ $\Rightarrow \bar{v}(A) = 1 \wedge \bar{v}(B) = 1$

$\Rightarrow A \rightarrow (B \rightarrow C) \neq 1 \Rightarrow$ je to tautológia

obdobne pre všetky axiómy

korektnosť $MP: \frac{A, A \rightarrow B}{B}$
 $\bar{v}(A) = 1 \wedge \bar{v}(A \rightarrow B) = 1 \Rightarrow \bar{v}(B) = 1$, pre ľubovoľnú valuáciu

„ \Leftarrow “ nech p_1, \dots, p_n sú všetky prvotné formuly v A
 z $L3$ platí $p_1^v, \dots, p_n^v \vdash A$, $\bar{v}(A) = 1$ (lebo je to tautológia) \Rightarrow

$\left. \begin{array}{l} p_1^v, \dots, p_{n-1}^v, p_n^v \vdash A \\ p_1^v, \dots, p_{n-1}^v, \neg p_n^v \vdash A \end{array} \right\}$ lema o neutrálnej formule $\Rightarrow p_1^v, \dots, p_{n-1}^v \vdash A$

použijeme to n -krát a dostaneme $\vdash A$

□

Def 4.6.1. *Hovoríme, že formálny systém je sporný, ak každá jeho formula je dokazateľná, v opačnom prípade hovoríme, že formálny systém je bezosporný.*

Def 4.6.2. *Ak je T množina formúl nejakého formálneho systému, tak hovoríme, že T je sporná ak je každá formula uvažovaného formálneho systému dokazateľná z predpokladov T . Ináč je T bezosporná.*

Poznámka. Sémantický ekvivalent pojmu bezspornosti množiny formúl je pojem splniteľnosti množiny formúl.

Dôsledok 4.6.2. *Postovej vety. Množina formúl výrokovej logiky je bezsporná práve vtedy, keď je splniteľná.*

Dôkaz.

„ \Rightarrow “ existuje ohodnotenie v - model pre T , $\bar{v}(A) = 1 \forall A \in T$
 nejaké B dokazateľné z T , $\bar{v}(B) = 1$ a z korektnosti MP
 treba nájsť kontradikciu B , $\bar{v}(B) = 0 \forall v$ – toto stačí

„ \Leftarrow “ existuje konečná podmnožina formúl (podľa VK) $\{A_1, \dots, A_n\} \subseteq T$, ktorá nie je splniteľná

$\neg A_1 \vee \dots \vee \neg A_n$ je splniteľná pre $\forall v$, označme ju B
 B je tautológia a je dokazateľná vo výrokovej logike
 $A_1 \wedge \dots \wedge A_n$ (z *de Morgana* \rightarrow je to negácia toho predošlého), $\neg B$

$T \vdash B$
 $T \vdash \neg B$
 nech C je ľubovoľná formula
 $\vdash \neg B \rightarrow (B \rightarrow C)$ (T2)
 $T \vdash C$ (MP, 2 \times)

□

Silná forma vety o úplnosti

Veta 4.6.3. *Nech T je ľubovoľná množina formúl výrokovej logiky a A je formula výrokovej logiky. Potom platí:*

$$T \models A \leftrightarrow T \vdash A$$

Dôkaz.

„ \Rightarrow “ $T \models A$, podľa dôsledku VK , že existuje konečná podmnožina $T_0 \subseteq T$
 $T_0 = \{A_1, \dots, A_n\}$, $T_0 \models A$ (A je tautologický dôsledok T_0)
 $T_0 \models A \iff \models (A_1 \rightarrow (A_2 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow A) \dots))$
 buď indukciou cez n alebo priamo
 nech v je model T_0 ($\bar{v}(A) = 1$), všetky implikácie sú pravdivé
 $T_0 \models A \implies \models (A_1 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow A) \dots)$
 a keď v nie je model \implies aspoň pre jedno A_i , $\bar{v}(A_i) = 0$, je to opäť tautológia
 $T \models A \implies T_0 \models A \iff \models (A_1 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow A) \dots)$
 $\vdash A_1 \rightarrow (A_2 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow A) \dots)$
 použijeme VD n -krát $\implies A_1, \dots, A_n \vdash A \implies T \vdash A$

„ \Leftarrow “ $A_1, \dots, A_n = A$
 A_i je buď axióma, formula z T ...

$$\left. \begin{array}{l} \bar{v}(B) = 1 \\ B \in T \end{array} \right\} \implies \bar{v}(A) = 1$$

□

Poznámka. Výroková logika je rozhodnuteľná a predikátová logika nie je rozhodnuteľná.

Lema 4.

T8 $A \wedge B \vdash A$, $A \wedge B \vdash B$

T9 $A, B \vdash A \wedge B$

Dôkaz.

$$\begin{array}{l}
 \text{T8 } A \wedge B \iff \neg(A \rightarrow \neg B) \\
 \quad \vdash \neg A \rightarrow (A \rightarrow \neg B) \quad (T2) \\
 \quad \vdash (\neg A \rightarrow (A \rightarrow \neg B)) \rightarrow (\neg(A \rightarrow \neg B) \rightarrow \neg\neg A) \quad (T5) \\
 \quad \vdash \neg(A \rightarrow \neg B) \rightarrow \neg\neg A \quad (T2)(T5)(MP) \\
 \neg(A \rightarrow \neg B) \vdash \neg\neg A \quad (VD) \\
 \quad \vdash \neg\neg A \rightarrow A \quad (T3) \\
 \neg(A \rightarrow \neg B) \vdash A \quad (2 \text{ predošlé})(MP) \\
 \quad A \wedge B \vdash A \quad (\text{prepis } \wedge)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{l}
 \quad \vdash \neg B \rightarrow (A \rightarrow \neg B) \quad (A1) \\
 \quad \vdash (\neg B \rightarrow (A \rightarrow \neg B)) \rightarrow (\neg(A \rightarrow \neg B) \rightarrow \neg\neg B) \quad (T5) \\
 \quad \vdash \neg(A \rightarrow \neg B) \rightarrow \neg\neg B \quad (A1)(T5)(MP) \\
 \neg(A \rightarrow \neg B) \vdash \neg\neg B \quad (VD) \\
 \quad \vdash \neg\neg B \rightarrow B \quad (T3) \\
 \neg(A \rightarrow \neg B) \vdash B \quad (2 \text{ predošlé})(MP) \\
 \quad A \wedge B \vdash B \quad (\text{prepis } \wedge)
 \end{array}$$

□

$$\begin{array}{l}
 \text{T9} \\
 \quad A, B \vdash \neg\neg B \quad (T4) \\
 \quad \vdash A \rightarrow (\neg\neg B \rightarrow \neg(A \rightarrow \neg B)) \quad (T6) \\
 A, \neg\neg B \vdash \neg(A \rightarrow \neg B) \quad (VD, 2\times) \\
 \quad A, B \vdash A \wedge B \quad (T3)(\text{prepis } \wedge)
 \end{array}$$

□

□

Dôsledok 4.6.4. $(A \leftrightarrow B) \leftrightarrow ((A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow A))$

1. $A \leftrightarrow B \vdash A \rightarrow B$
2. $A \leftrightarrow B \vdash B \rightarrow A$
3. $A \rightarrow B, B \rightarrow A \vdash (A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow A)$
4. $ak \vdash A \leftrightarrow B, \text{ tak } T \vdash A \iff T \vdash B$

Dôkaz. 1, 2, 3 sú triviálne záležitosti

$$\begin{array}{l}
 4. \vdash A \leftrightarrow B \\
 \quad \vdash A \rightarrow B, \quad T \vdash A \implies T \vdash B \\
 \quad \vdash B \rightarrow A, \quad T \vdash B \implies T \vdash A \\
 \quad T \vdash A \iff T \vdash B
 \end{array}$$

□

Dôsledok 4.6.5.

1. $\vdash (A \wedge B) \leftrightarrow (B \wedge A)$
2. $\vdash ((A \wedge B) \wedge C) \leftrightarrow (A \wedge (B \wedge C))$
3. $\vdash (A_1 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow B) \dots) \leftrightarrow ((A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B)$

Dôkaz.

1.

$$\begin{array}{l} A \wedge B \vdash A, B \qquad B \wedge A \vdash A, B \\ A \wedge B \vdash B \wedge A \qquad B \wedge A \vdash A \wedge B \\ \vdash (A \wedge B) \rightarrow (B \wedge A) \quad \vdash (B \wedge A) \rightarrow (A \wedge B) \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \vdash ((A \wedge B) \rightarrow (B \wedge A)) \wedge ((B \wedge A) \rightarrow (A \wedge B)) \\ \vdash (A \wedge B) \leftrightarrow (B \wedge A) \end{array}$$

2. analogicky

$$\begin{array}{l} (A \wedge B) \wedge C \vdash (A \wedge B), C \quad (A \wedge B) \wedge C \vdash A, B, C \\ A, B, C \vdash A \wedge (B \wedge C) \\ \vdash (A \wedge B) \wedge C \rightarrow A \wedge (B \wedge C) \\ \text{druhá implikácia obdobne} \end{array}$$

3. len myšlienka

$$A_1 \wedge \dots \wedge A_n, A \rightarrow (A_2 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow B) \dots) \vdash B \quad n\text{-násobným použitím } MP$$

$$A_1, \dots, A_n$$

$$A_1 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow B) \vdash (A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B$$

$$\vdash (A_1 \rightarrow \dots (A_n \rightarrow B)) \rightarrow ((A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B) \quad (VD)$$

$$A_1, \dots, A_n, (A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B \vdash B \quad (\text{jasné :}) MP$$

$$(A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B \vdash A_1 \rightarrow (\dots (A_n \rightarrow B) \dots)$$

$$\vdash ((A_1 \wedge \dots \wedge A_n) \rightarrow B) \rightarrow (A_1 \rightarrow (\dots (A_n \rightarrow B) \dots))$$

□

Veta 4.6.6. O ekvivalentnej zámene. Nech fomula A' vznikne z formuly A nahradením niektorých podformúl A_1, \dots, A_n formulami A'_1, \dots, A'_n . Keď platí $\vdash A_i \iff \vdash A'_i$ pre $i = \overline{1, n}$, potom $\vdash A \iff \vdash A'$.

Dôkaz. Indukciou podľa zložitosti formuly A .1° A je prvotná formula A je niektoré z podformúl A_1, \dots, A_n A je p , z T1 : $\vdash p \rightarrow p$ dostávame: $\vdash p \leftrightarrow p$ $\vdash A_i \leftrightarrow A'_i$ z IP2° A je tvaru $\neg B$ alebo $B \rightarrow C$. Na B, C sa vzťahuje IP. $\neg B$

$$\vdash B \leftrightarrow B' \quad // \text{ nahradené, nie negácia}$$

$$\vdash B \rightarrow B'$$

$$\vdash (B \rightarrow B') \rightarrow (\neg B' \rightarrow \neg B)$$

$$\vdash B' \rightarrow B$$

$$\vdash (B' \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg B')$$

$$\vdash \neg B' \rightarrow \neg B$$

$$\vdash \neg B \rightarrow \neg B'$$

$$\vdash A \leftrightarrow A'$$

$B \rightarrow C$

$\vdash B \leftrightarrow B'$
 $\vdash B \rightarrow B'$
 $\vdash B' \rightarrow B$

$\vdash C \leftrightarrow C'$
 $\vdash C \rightarrow C'$
 $\vdash C' \rightarrow C$

$B', B' \rightarrow B, B \rightarrow C, C \rightarrow C' \vdash C' \quad (MP)$
 $B' \rightarrow B, B \rightarrow C, C \rightarrow C' \vdash B' \rightarrow C' \quad (VD)$
 $B' \rightarrow B, C' \rightarrow C \vdash (B \rightarrow C) \rightarrow (B' \rightarrow C')$
 $\vdash (B \rightarrow C) \rightarrow (B' \rightarrow C')$
 $\vdash A \rightarrow A'$

dôkaz $\vdash A' \rightarrow A$ je analogický

□

Lema 5. de Morganove pravidlá (DM).

1. $\vdash \neg(A \wedge B) \leftrightarrow (\neg A \vee \neg B)$

2. $\vdash \neg(A \vee B) \leftrightarrow (\neg A \wedge \neg B)$

Dôkaz.

1.
 $\vdash \neg(A \wedge B) \leftrightarrow \neg\neg(A \rightarrow \neg B)$
 $\leftrightarrow \neg\neg A \rightarrow \neg B$
 $\leftrightarrow \neg A \vee \neg B \quad ((A \vee B) \leftrightarrow (\neg A \rightarrow B))$

2.
 $\vdash \neg(A \vee B) \leftrightarrow \neg(\neg A \rightarrow B)$
 $\leftrightarrow \neg(\neg A \rightarrow \neg\neg B)$
 $\leftrightarrow \neg A \wedge \neg B \quad ((A \wedge B) \leftrightarrow \neg(A \rightarrow \neg B))$

□

Dôsledok 4.6.7.

1. $\vdash A \rightarrow (A \vee B), \vdash B \rightarrow (A \vee B)$

2. $\vdash (A \vee B) \leftrightarrow (B \vee A)$

3. $\vdash (A \vee (B \vee C)) \leftrightarrow ((A \vee B) \vee C)$

Dôkaz.

1. týmto dôkazom som si nie istý, v zošite mám nejaký chaos, takže kto to má, nex ma opraví

$A \wedge B \vdash A, A \wedge B \vdash B$
 $\neg A \wedge \neg B \vdash \neg A$
 $\neg A \wedge \neg B \vdash \neg B$
 $\vdash (\neg A \wedge \neg B) \rightarrow \neg A$
 $\vdash (\neg A \wedge \neg B) \rightarrow \neg B$
 $\vdash (A \rightarrow B) \rightarrow (\neg A \rightarrow \neg B)$
 $\vdash \neg\neg A \rightarrow \neg(\neg A \wedge \neg B) \iff \vdash A \rightarrow (A \vee B) \quad (MP)$
 $\vdash ((\neg A \wedge \neg B) \rightarrow \neg A) \rightarrow ((\neg\neg A \rightarrow \neg(\neg A \wedge \neg B)))$

2. $(\neg A \wedge \neg B) \vdash (\neg B \wedge \neg A)$ (VD)(T5)(T3)(T4) a postupujem rovnako¹
3. $(\neg A \wedge (\neg B \wedge \neg C)) \vdash ((\neg A \wedge \neg B) \wedge \neg C)$ (VD)(T5)(T3)(T4) a postupujem rovnako²

□

Veta 4.6.8. O dôkaze rozborov prípadov (DRP). Nech T je množina formul výrokovej logiky a A, B, C sú formuly výrokovej logiky. Potom:

$$T, (A \vee B) \vdash C \iff T, A \vdash C \wedge T, B \vdash C$$

Dôkaz.

„ \Rightarrow “ $T, A \vee B \vdash C$

$$\begin{array}{l} A \vdash A \vee B \quad (DM \rightarrow D1) \\ T, A \vdash A \vee B \implies T, A \vdash C \end{array}$$

$$\begin{array}{l} B \vdash A \vee B \quad (DM \rightarrow D1) \\ T, B \vdash A \vee B \implies T, B \vdash C \end{array}$$

„ \Leftarrow “ $T, A \vdash C \wedge T, B \vdash C$

$$\begin{array}{l} T \vdash A \rightarrow C \\ T \vdash B \rightarrow C \\ T \vdash (A \rightarrow C) \rightarrow (\neg C \rightarrow \neg A) \quad (T5) \\ T \vdash (B \rightarrow C) \rightarrow (\neg C \rightarrow \neg B) \quad (T5) \\ T \vdash \neg C \rightarrow \neg A \quad (MP) \\ T \vdash \neg C \rightarrow \neg B \quad (MP) \\ T, \neg C \vdash \neg A \quad (VD) \\ T, \neg C \vdash \neg B \quad (VD) \\ T, \neg C \vdash \neg A \wedge \neg B \quad (\text{predošlé dve}) \\ T, \neg C \vdash \neg(A \vee B) \quad (DM) \\ T \vdash \neg C \rightarrow \neg(A \vee B) \quad (VD) \\ T \vdash (\neg C \rightarrow \neg(A \vee B)) \rightarrow (\neg\neg(A \vee B) \rightarrow \neg\neg C) \\ T \vdash \neg\neg(A \vee B) \rightarrow \neg\neg C \\ T \vdash (A \vee B) \rightarrow C \\ T, A \vee B \vdash C \end{array}$$

□

Dôsledok 4.6.9. Distributívnosť \vee, \wedge .

1. $\vdash (A \vee (B \wedge C)) \leftrightarrow ((A \vee B) \wedge (A \vee C))$
2. $\vdash (A \wedge (B \vee C)) \leftrightarrow ((A \wedge B) \vee (A \wedge C))$

¹ak niekto xce, tak mi to môže poslať a pridám to sem

²ak niekto xce, tak mi to môže poslať a aj toto sem pridám

Dôkaz.1. „ \Rightarrow “

$$\begin{array}{l}
\vdash A \rightarrow (A \vee B) \\
\vdash A \rightarrow (A \vee C) \\
A \vdash A \vee B \\
A \vdash A \vee C \\
A \vdash (A \vee B) \wedge (A \vee C) \quad (\text{predošlé dve}) \\
B \wedge C \vdash B \\
B \wedge C \vdash C \\
\vdash B \rightarrow (B \vee A) \\
\vdash C \rightarrow (C \vee A) \\
B \wedge C \vdash A \vee B \\
B \wedge C \vdash A \vee C \\
B \wedge C \vdash (A \vee B) \wedge (A \vee C) \\
A \vee (B \wedge C) \vdash (A \vee B) \wedge (A \vee C) \quad (DRP) \\
\vdash (A \vee (B \wedge C)) \rightarrow ((A \vee B) \wedge (A \vee C)) \quad //\text{ešte obrátene :}
\end{array}$$

„ \Leftarrow “

$$\begin{array}{l}
(A \vee B) \wedge (A \vee C) \vdash A \vee B \\
(A \vee B) \wedge (A \vee C) \vdash A \vee C \\
A \vee B \iff \neg A \rightarrow A \\
A \vee C \iff \neg A \rightarrow C \\
A \vee B, \neg A \vdash B \\
A \vee C, \neg A \vdash C \\
(A \vee B) \wedge (A \vee C), \neg A \vdash B \wedge C \\
(A \vee B) \wedge (A \vee C) \vdash \neg A \rightarrow (B \wedge C) \\
(A \vee B) \wedge (A \vee C) \vdash A \vee (B \wedge C) \\
\vdash ((A \vee B) \wedge (A \vee C)) \rightarrow (A \vee (B \wedge C))
\end{array}$$

2. „ \Rightarrow “ na základe 1. platí:

$$\begin{array}{l}
\vdash (\neg A \vee (\neg B \wedge \neg C)) \iff ((\neg A \vee \neg B) \wedge (\neg A \vee \neg C)) \\
\vdash (\neg A \vee (\neg B \wedge \neg C)) \rightarrow ((\neg A \vee \neg B) \wedge (\neg A \vee \neg C)) \\
\vdash \neg((\neg A \vee \neg B) \wedge (\neg A \vee \neg C)) \rightarrow \neg(\neg A \vee (\neg B \wedge \neg C)) \quad (T5) \\
\vdash ((A \wedge B) \vee (A \wedge C)) \rightarrow (A \wedge (B \vee C)) \quad (DM)
\end{array}$$

„ \Leftarrow “ úplne analogicky

□

4.7 Konjunktívny a disjunktívny normálny tvar

Def 4.7.1. Literál je prvotná formula alebo jej negácia.

Veta 4.7.1. Každá formula A výrokovej logiky je ekvivalentná istej formule $A_1 \wedge \dots \wedge A_n$ (1), kde každá A_i , $i = 1, \dots, n$ je disjunktia literálov. Tvar (1) nazývame konjunktívny normálny tvar. Formula A je taktiež ekvivalentná istej formule tvaru $B_1 \vee \dots \vee B_m$ (2), kde každá B_i , $i = 1, \dots, m$ je konjunkcia literálov. Tvar (2) nazývame disjunktívny normálny tvar.

Dôkaz. indukciou vzhľadom na zložitosť formuly A 1° A je prvotná formula, teda je napísaná v konjunktívnom aj disjunktívnom normálnom tvare.2° A môže byť tvaru $\neg B$ alebo $B \rightarrow C$.

$$\begin{array}{l}
\neg B \text{ pre } B \text{ platí IP, teda } B \text{ je vyjadrená v } B_d \text{ aj v } B_k \\
\vdash B \iff B_d \quad \vdash \neg B \iff \neg B_d \quad \vdash A \iff \neg B_d \\
\vdash B \iff B_k \quad \vdash \neg B \iff \neg B_k \quad \vdash A \iff \neg B_k \\
B_d \text{ je v tvare } B_1 \vee \dots \vee B_m
\end{array}$$

$\neg B_d$ je v tvare $\neg B_1 \wedge \dots \wedge \neg B_m$
 B_i je konjunkcia literálov
 $\neg B_i$ je disjunkcia literálov

$\neg\neg L \leftrightarrow L$ //literál

$\vdash A \leftrightarrow \neg B_d$

$\vdash A \leftrightarrow A_k$

$\vdash A \leftrightarrow \neg B_k$

$B \rightarrow C \vdash B \leftrightarrow B_d$

$\vdash B \leftrightarrow B_k$

$\vdash C \leftrightarrow C_d$

$\vdash C \leftrightarrow C_k$

$\vdash (B \rightarrow C) \leftrightarrow (\neg B \vee C)$

disjunktívny normálny tvar formuly A

B_k, C_d

$\vdash (B \rightarrow C) \leftrightarrow (\neg B_k \vee C_d)$

$\neg B_k \vee C_d$ je A_d

$\vdash (B \rightarrow C) \leftrightarrow (\neg B \vee C)$

B, B_d

$\vdash A \leftrightarrow (\neg B_d \vee C_k)$

$\neg B_d$ je konjunktívny normálny tvar formuly B

$\neg B_d \leftrightarrow B_1 \wedge \dots \wedge B_n$

$C_k \leftrightarrow D_1 \wedge \dots \wedge D_m$

D_j – disjunkcia literálov

B_i – disjunkcia literálov

$B_i, i = 1, \dots, n$

$(B_j \vee C_k)$

$(B_1 \wedge \dots \wedge B_n) \vee C_k$

$(C_i \vee C_k) \leftrightarrow (B_i \vee D_i) \wedge \dots \wedge (B_i \vee D_m)$

Keďže B_i aj D_j je disjunkcia literálov, tak dostávam konjunktívny normálny tvar.

□

4.8 Zopár viet na záver

Veta 4.8.1. *Nech A, A_1, \dots, A_n sú formuly výrokovej logiky, nech p_1, \dots, p_n sú navzájom rôzne prvotné formuly, ktoré sa vyskytujú vo formuly A . Nech A' vznikne z formuly A tak, že nahradíme každý výskyt prvotnej formuly p_i formulou $A_i, i = 1, \dots, n$. Potom ak $\vdash A$, tak $\vdash A'$.*

Dôkaz. $\vdash A \implies \models A$

v je ľubovoľné ohodnotenie prvotných formúl, $\bar{v}(A) = 1$, nezáleží to od $v(p_i)$.

$\bar{v}(A')$ – počítame rovnakým spôsobom ako $\bar{v}(A)$

$v(p_i)$ – namiesto toho berieme hodnoty $\bar{v}(A_i)$

Keďže nezávisí od $v(p_i)$, tak $\bar{v}(A') = 1$

□

Poznámka. Veta je metateória – o vlastnostiach teórie.

$f : \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$

$f(x_1, \dots, x_n) \in \{0, 1\}, x_i \in \{0, 1\}$ – funkcia algebry logiky (boolovská funkcia)

Def 4.8.1. *Nech $A = A(p_1, \dots, p_n)$ je formula výrokovej logiky. Pravdivostnou funkciou $h(x_1, \dots, x_n)$ zodpovedajúcou formule A nazývame funkciou algebry logiky, ktorá je realizovaná formulou A , t.j. funkcia vzniká podľa nasledovných pravidiel:*

a) ak $A = p_i$, potom $h_A(x_i) = x_i$

b) ak $A = \neg B$, potom $h_A(x_1, \dots, x_n) = \bar{h}_B(x_1, \dots, x_n) = \neg h_B(x_1, \dots, x_n)$
„ $\bar{\quad}$ “, „ \neg “ – negácia v zmysle algebry logiky

c) ak $A = B_1 \rightarrow B_2$, potom $h_A(x_1, \dots, x_n) = h_{B_1}(x_{i_1}, \dots, x_{i_{n_1}}) \rightarrow h_{B_2}(x_{j_1}, \dots, x_{j_{n_2}})$
 $\{x_1, \dots, x_n\} = \{x_{i_1}, \dots, x_{i_{n_1}}\} \cup \{x_{j_1}, \dots, x_{j_{n_2}}\}$
„ \rightarrow “ – v zmysle algebry logiky

Kapitola 5

Predikátová logika

- jazyk a jeho syntax a sémantika

5.1 (žeby) Syntax predikátovej logiky

Def 5.1.1. *Jazyk prvého rádu obsahuje:*

- neohraničene mnoho symbolov pre premenné, označujeme: $x, y, z, \dots, x_1, x_2, \dots, y_1, y_2, \dots$*
- symboly pre logické spojky: $\neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$*
- symboly pre kvantifikátory: \exists, \forall*
- symboly pre predikáty P, Q, R, \dots ku každému symbolu je priradené prirodzené číslo $n \geq 1$ (árnosť), ak je medzi symbolmi symbol „=“, hovoríme o jazyku s rovnosťou*
- symboly pre funkcie f, g, \dots , ku každému symbolu je priradené prirodzené číslo $n \geq 1$ (árnosť)*
- pomocné symboly – zátvorky*

Príklad. Jazyk teórie usporiadania je jazyk prvého rádu s rovnosťou a obsahuje jediný špeciálny symbol $<$, binárny predikátový symbol

Príklad. Jazyk teórie grúp je jazyk prvého rádu s rovnosťou, ktorý obsahuje dva špeciálne symboly „1“ – nulárny¹ konštantný symbol pre jedntokový prvok a „o“ binárny funkčný symbol pre grupovú operáciu

Príklad. Jazyk teórie telies je jazyk prvého rádu s rovnosťou, ktorý obsahuje dva binárne funkčné symboly „+“ (pre sčítanie) a „o“ (pre násobenie) a dva nulárne symboly „0“ a „1“ pre 0 a jednotkový prvok.

Príklad. Jazyk teórie množín je jazyk prvého rádu s rovnosťou a má jediný špeciálny symbol \in , binárny predikátový symbol pre patričnosť.

Príklad. Jazyk elementárnej aritmetiky je jazyk prvého rádu s rovnosťou, ktorý obsahuje:

- „0“ nulárny funkčný symbol
- „S“ unárny funkčný symbol pre funkciu nasledovníka
- „+“ binárny funkčný symbol pre operáciu sčítania
- „“ binárny funkčný symbol pre operáciu násobenia

Def 5.1.2. *Term:*

- každá premenná a každá konštanta je term*

¹0 - árny

2. ak sú výrazy t_1, \dots, t_n termy a f je n -árny funkčný symbol, tak aj výraz $f(t_1, \dots, t_n)$ je term
3. každý term vznikne konečným počtom použitím bodov 1 a 2

Príklad. uvažujme jazyk elementárnej aritmetiky. $0, S(0), S(S(0))$ sú termy

$+, \cdot$
 $+(x, y), \cdot(x, y), x + y, x \cdot y$
 $((x + y) \cdot 0), (S(0) + (x \cdot y)) \cdot S(0)$
 f – n -árny funkčný symbol
 $f((x \cdot y), y_1, \dots, y_{n-1})$
 toto všetko sú termy

Def 5.1.3. *Formula:*

1. ak je P n -árny predikátový funkčný symbol a ak sú výrazy t_1, \dots, t_n termy, tak potom výraz $P(t_1, \dots, t_n)$ je atomická formula
2. ak sú výrazy A, B formuly, tak potom výrazy $\neg A, A \wedge B, A \vee B, A \rightarrow B, A \leftrightarrow B$ sú formuly
3. ak je x premenná a A je formula, potom výrazy $(\forall x)A$ a $(\exists x)A$ sú formuly
4. každá formula vznikne konečným počtom použitím bodov 1, 2, 3

Poznámka.

$x = y = (x, y)$
 $x < y < (x, y)$
 $x \neq y \neg(x = y)$

Príklad.

1. $S(0) = (0 \cdot x) + S(0)$
2. $(\exists x)(y = x \cdot z)$
3. $(\forall x)(x \neq 0 \rightarrow (\exists x)(x = S(y)))$

1. je atomická formula, 2. a 3. nie sú atomické formuly, všetko sú to formuly elementárnej aritmetiky

Def 5.1.4. *Nech A je formula, jej podformulou sa nazýva:*

1. len ona sama, ak A je atomická formula
2. ona sama a každá podformula formuly B , ak $A = \neg B, A = (\forall x)B, A = (\exists x)B$
3. ona sama a každá podformula formuly B a C , ak $A = B \rightarrow C, A = B \wedge C, A = B \vee C, A = B \leftrightarrow C$
4. žiadne iné podformuly okrem tých, ktoré sú opísané v bodoch 1, 2, 3 formula A nemá

Def 5.1.5. *Slová A, B , zreťazením týchto slov nazývame slovo AB . C je podslovo slova A , ak A je tvaru BCD , kde B, D sú slová.*

Príklad. t je term $f(x, g(x, y))$

$g(x, y)$ je podslovo slova t , x je tiež podslovo
 sú to aj podtermy termu t
 y) nie je podterm
 $(\forall x)(x \neq 0 \rightarrow (\exists y)(x = S(y)))$
 $(\forall x)$ je podslovo, ale nie je podformula

Def 5.1.6. *Nech t je term a A je formula.*

- 1a) *Hovoríme, že term s je podtermom termu t , ak s je podslovom slova t .*

- 1b) Hovoríme, že formula B je podformulou formuly A , ak slovo B je podslovom slova A .
- 2) Hovoríme, že daný výskyt premennej x vo formule A je viazaný, ak je súčasťou nejakej podformuly tvaru $(\exists x)B$ alebo $(\forall x)B$ formuly A . Ak nie je daný výskyt premennej x viazaný tak hovoríme, že je voľný.
- 3) Hovoríme, že premenná x je voľná vo formule A , ak tam má voľný výskyt. Hovoríme, že premenná x je viazaná vo formule A , ak tam má viazaný výskyt.
- 4) Hovoríme, že formula A je otvorená, ak neobsahuje žiadnu viazanú premennú. Hovoríme, že formula A je uzavretá, ak neobsahuje žiadnu voľnú premennú.

Poznámka. $(x = y) \rightarrow (\exists x)(x = z)$, x je voľná aj viazaná formuly s čítými premennými toto nemajú

5.2 Sémantika predikátovej logiky

- term, formula
- pravdivostná hodnota formuly

x, y, f, p

$\forall, \exists, \neg, \wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$

obor x, y, z

$M \neq \emptyset$

M – univerzum, jej prvky nazývame individúá

f – n -árny funkčný symbol

$f_M : M^n \rightarrow M$

$f_M : M \times \dots \times M \rightarrow M$

$f_M(i_1, \dots, i_n) = j$

$i_1, \dots, i_n \in M, j \in M$

$\mathcal{M}, f_{\mathcal{M}}$

P – n -árny predikátový symbol

$P_M \subseteq M^n$

$P_M \subseteq M \times \dots \times M$

$\mathcal{M}, P_{\mathcal{M}}$ – konkrétna realizácia

$M, P_{\mathcal{M}}, f_{\mathcal{M}}$ – relačné štruktúry

Def 5.2.1. *Nech L je jazyk prvého rádu. Relačná štruktúra \mathcal{M} , ktorá obsahuje*

1. neprázdnu množinu M
2. zobrazenie $f_{\mathcal{M}} : M^n \rightarrow M$ pre ľubovoľný n -árny funkčný symbol f z L
3. n -árnu reláciu $P_{\mathcal{M}} \subseteq M^n$ pre ľubovoľný n -árny predikátový symbol P z L , okrem binárneho predikátu pre rovnosť „=“

sa nazýva realizácia jazyka L . Prvky univerza M nazývame individúá, zobrazenie $f_{\mathcal{M}}$ prislúchajúce k symbolu f nazývame realizácia funkčného symbolu a reláciu $P_{\mathcal{M}}$ realizáciou predikátového symbolu P .

Príklad. \mathbb{N} , množina prirodzených čísel

$\langle \mathbb{N}, \mathbb{N} \times \mathbb{N} \rangle$ – relácia

štruktúra pre jazyk teórie čiastočného usporiadania

Príklad. $\langle \mathbb{N}^+, 0, S, \oplus, \odot \rangle$ $\mathbb{N}^+ = \{x \in \mathbb{N}, x > 0\}$

S – funkcia nasledovníka

relačná štruktúra pre jazyk elementárnej aritmetiky

Príklad. $\langle \mathbb{N}, 0, 1, \oplus, \odot \rangle$

relačná štruktúra pre jazyk teórie telies²

²nemusí to byť teleso

0, 1 – sú nulárne funkčné symboly, teda musia byť z univerza

5.3 (žeby) Pravdivosť

$e(x) = m \in M$

$e(x/m)$

e – ohodnotenie premenných

t – term³

x – premenná

$t[\mathcal{M}, e] = t[e] = m \in M$

$e(x/m) = t[e]$

f n -árny funkčný symbol, t_1, \dots, t_n – termy, tak term $t[e] = f_{\mathcal{M}}(t_1[e], \dots, t_n[e])$

$t_i[e] \in M \implies t[e] \in M$

Lema 1. *Nech t je term a x_1, \dots, x_n sú premenné, ktoré sa vyskytujú v terme t . Nech e, e' sú ohodnotenia premenných jazyka L , nech platí $e(x_i) = e'(x_i)$, $i = 1, \dots, n$, potom:*

$$t[e] = t[e']$$

Dôkaz. Mí vzhľadom na zložitosť termu t .

1° keď je to konštanta, tak je to už realizácia

keď je to premenná, tak z predpokladu platí $e(x) = e'(x)$

2° t je $f_{\mathcal{M}}(x_1, \dots, x_n)$, x_1, \dots, x_n sú všetky premenné, ktoré sa vyskytujú v t

$e(x_i) = e'(x_i)$, $i = 1, \dots, n$

$t_i[e] = t_i[e']$, $i = 1, \dots, n$

$\implies f_{\mathcal{M}}(t_1[e], \dots, t_n[e]) = f_{\mathcal{M}}(t_1[e'], \dots, t_n[e'])$

pravdivosť formuly A pre konkrétne ohodnotenie premenných

□

Def 5.3.1. *Tarski*

1. *Nech \mathcal{M} je realizácia jazyka L , e je ohodnotenie premenných formuly A . Indukciou podľa zložitosti formuly A budeme definovať pravdivosť formuly A v \mathcal{M} pri ohodnotení e a označovať $\mathcal{M} \models A[e]$. Pravdivosť formuly A pri ohodnotení e v relačnej štruktúre \mathcal{M} .*

a1) *ak A je atomická formula tvaru $P(t_1, \dots, t_n)$, kde P je n -árny predikátový symbol rôzny od „=“ a t_1, \dots, t_n sú termy, potom $\mathcal{M} \models A[e] \iff (t_1[e], \dots, t_n[e]) \in P_{\mathcal{M}}$*

a2) *ak A je atomická formula $t_1 = t_2$, potom $\mathcal{M} \models A[e]$ práve vtedy, ak termy t_1, t_2 sú realizované pri ohodnotení e , jedným a tým istým individuumom, t.j. $t_1[e] = t_2[e]$*

b) *ak A je tvaru $\neg B$, potom $\mathcal{M} \models A[e]$ práve vtedy, ak $\mathcal{M} \not\models B[e]$*

c) *ak A je tvaru $B \rightarrow C$, potom $\mathcal{M} \models A[e] \iff \mathcal{M} \not\models B[e] \vee \mathcal{M} \models C[e]$*

d) *ak A je tvaru $(\forall x)B$, potom $\mathcal{M} \models A[e] \iff$ pre prekždé individuum $m \in M$ platí $\mathcal{M} \models B[e(x/m)]$*

d') *ak A je tvaru $(\exists x)B$, potom $\mathcal{M} \models A[e] \iff$ pre isté individuum $m \in M$ platí $\mathcal{M} \models B[e(x/m)]$*

2. *Hovoríme, že formula A je splnená v \mathcal{M} a píšeme $\mathcal{M} \models A$, ak pre ľubovoľné e platí $\mathcal{M} \models A[e]$*

Poznámka. časť d' môžeme vynechať z dôvodu, že $(\exists x)$ vieme vyjadriť pomocou $(\forall x)$, \neg

Poznámka. obdobne v prípade termov aj v prípade formúl platí, ak x_1, \dots, x_n sú všetky premenné, ktoré sa vyskytujú v A a e, e' sú ohodnotenia, pre ktoré $e(x_i) = e'(x_i)$, $i = 1, \dots, n$ potom $\mathcal{M} \models A[e] \iff \mathcal{M} \models A[e']$

Def 5.3.2. *Ak je uzavretá formula A splnená na relačnej štruktúre \mathcal{M} , tak hovoríme, že je pravdivá na \mathcal{M} , teda $\mathcal{M} \models A[e] \implies \mathcal{M} \models A$*

Def 5.3.3. *Nech A je formula. A' nazveme uzáverom formuly A , ak každá voľná premenná vo formule A je vo formule A' viazaná veľkým kvantifikátorom (\forall).*

Tvrdenie 3. *Formula A je splnená na \mathcal{M} vtedy a len vtedy, ak jej uzáver A' je pravdivý na \mathcal{M} .*

Dôkaz. ET: „Odporúčam spraviť na domácu úlohu“⁴

□

5.4 Substitúcia termov za premenné

x_1, \dots, x_n sú rôzne premenné

t, t_1, \dots, t_n sú termy

$t_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$ – term, ktorý vznikne z termu t dosadením termov t_i za premenné x_i naraz, $i = 1, \dots, n$

Príklad.

$$t = (x + y)$$

$$t_1 = (x + x)$$

$$t_2 = (z \cdot y)$$

$$t_3 = w$$

$$t_{x,y}[t_1, t_2] = ((x + x) + (z \cdot y))$$

$$t_{x,w}[t_1, t_3] = ((x + x) + y)^5$$

$$t_{x,y,z}[t_1, t_2, t_3] = t_{x,y}[t_1, t_2]$$

dosadením vždy vznikne term

A – formula

t – term

x – voľná premenná v A

$A_x[t]$ – substitúcia každého voľného výskytu premennej x za term t

$A_x[t]$ – je formula, je to **inštancia formuly A** (špeciálny prípad A)

Def 5.4.1. *Hovoríme, že term t je substituovateľný za x ⁶ do formuly A , ak pre každú premennú y obsiahnutú v t , žiadna podformula tvaru $(\forall y)B$ a $(\exists y)B$ formuly A neobsahuje (z hľadiska A) voľný výskyt premennej x . V ďalšom budeme označovať znakom $A_x[t]$ len tú skutočnosť, že term t je substituovateľný za x do A .*

Príklad. formula A je otvorená – žiadna premenná nemá viazaný výskyt

Príklad. žianda premenná $y \in t$ nie je viazaná v A , tiež môžem za ľubovoľnú premennú $x \in A$ substituovať term t

Príklad. z je premenná

term $t = z$

formula $A : (x = 0) \rightarrow \neg(\exists z)(z \neq 0)$

formula $A_x[t] : (z = 0) \rightarrow \neg(\exists z)(z \neq 0)$

$A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$ – tiež to robím naraz, hovorí nám to, že t_i , $i = 1, \dots, n$ sú substituovateľné

Lema 2. *Nech \mathcal{M} je realizácia jazyka L , A je formula, t, t_1, \dots, t_n sú termy jazyka L a e je ohodnotenie premenných x_1, \dots, x_n také, že platí $t_i[e] = m_i$, pre $i = 1, \dots, n$. Potom:*

a) $t_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n][e]$ je individuum $t[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)]$

⁴ak to niekto máte, tak mi to pošlite a ja to sem pridám

⁵v t neexistuje w , teda y a nie w !

⁶teda x môžem nahradiť termom t , teda snád :)

$$b) \mathcal{M} \models A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n][e] \iff \mathcal{M} \models A[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)]$$

za x_i dosadíme $t_i[e]$, $i = 1, \dots, n$

Dôkaz.

a) indukciou podľa zložitosti termu t

$$1^\circ t' \text{ je } t_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$$

nech t je premenná x , potom t je t' ak x sa nenachádza medzi x_1, \dots, x_n

ak je x niektoré x_i , tak potom t' je $t_i[e]$ (je individum m_i)

v tomto prípade tvrdenie platí

$$2^\circ t \text{ je tvaru } f(s_1, \dots, s_n)$$

IP: $s_i[t_1, \dots, t_n][e] = s_i[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)]$, $i = 1, \dots, n$

$t'[e] = ?$ je individum $f_{\mathcal{M}}(s_1[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)], \dots, s_n[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)])$

individum $t[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)]$

b) indukciou vzhľadom na zložitost' t formuly A

$$1^\circ A' \text{ je inštancia } A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$$

A je $P(s_1, \dots, s_n)$, P je rôzny od „="

$$\begin{aligned} \mathcal{M} \models A'[e] &\iff (s_1[t_1, \dots, t_n][e], \dots, s_r[t_1, \dots, t_n][e]) \in P \iff \\ &\iff (s_1[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)], \dots, s_r[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)]) \in P_{\mathcal{M}} \iff \\ &\iff \mathcal{M} \models A[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)] \end{aligned}$$

ak A je tvaru $t = s$

$$A' : t[t_1, \dots, t_n] = s[t_1, \dots, t_n]$$

$$\begin{aligned} \mathcal{M} \models A[e] &\iff t_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n][e] = s_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n][e] \iff \\ &\iff t[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)] = s[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)] \iff \\ &\iff \mathcal{M} \models A[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)] \end{aligned}$$

2° rozdelíme na prípady, čomu sa rovná formula A

$\neg B$, $B \rightarrow C$ – analogický postup, **ET povedal, že to treba na skúšku, teda ak to niekto viete, tak mi to pošlite**

– vychádza z IP a Tarského definície

$(\forall z)B$

$$1. z \in \{x_1, \dots, x_n\}$$

Potom píšeme $A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$, $(\forall x_1)B_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$

nech z je x_1

$$\begin{aligned} \mathcal{M} \models A'[e] &\iff \forall k \in M : \mathcal{M} \models B_{x_2, \dots, x_n}[t_2, \dots, t_n][e/(x_1/k)] \iff \\ &\iff \forall x \in M : \mathcal{M} \models B[e(x_1/k, x_2/m_2, \dots, x_n/m_n)] \iff \\ &\iff \mathcal{M} \models A[e(x_2/m_2, \dots, x_n/m_n)]^7 \iff \\ &\iff \mathcal{M} \models A[e(x_1/m_1, \dots, x_n/m_n)] \end{aligned}$$

$$2. z \notin \{x_1, \dots, x_n\}$$

– dôkaz v tomto prípade je zjednodušením zápisu predchádzajúceho dôkazu!

□

⁷pretože podľa definície pravdivosť A nezáleží na ohodnotení viazenej premennej x_1

5.5 Axiómy predikátovej logiky

$(\exists x)A$, skrátenejší zápis pre $\neg(\forall x)\neg A$

Def 5.5.1. *Nech A, B, C sú ľubovoľné formuly, potom*

(A1) $A \rightarrow (B \rightarrow A)$

(A2) $(A \rightarrow (B \rightarrow C)) \rightarrow ((A \rightarrow B) \rightarrow (A \rightarrow C))$

(A3) $(\neg B \rightarrow \neg A) \rightarrow (A \rightarrow B)$

P – množina prvotných formúl, ktoré vo výrokovej logike nemôžeme ďalej rozkladať. Ak za P zvolíme všetky atomické formuly jazyka L , všetky formuly tvaru $(\forall x)B$, $(\exists x)B$, kde x je premenná jazyka L . Potom každá formula jazyka L vznikne z formúl len pomocou logických spojok. Ak si za pravidlo odvodenia zvolíme MP , tak dostávame vzťah medzi predikátovou a výrokovou logikou, ktorý je vyjadrený v nasledujúcej vete.

Veta 5.5.1. *Ak A je formula jazyka L – predikátovej logiky. Nech P je množina všetkých atomických formúl jazyka L a všetkých formúl tvaru $(\forall x)B$ a $(\exists x)B$, kde x je ľubovoľná premenná jazyka L a B je ľubovoľná formula jazyka L . Ak A je tautológia výrokovej logiky nad P , tak potom A je teorémou predikátovej logiky.*

Dôkaz. A je tautológia, $\models A \implies \vdash A$

predikátová logika je viac, teda A je dokázateľná aj v nej ... ???⁸

$A_1, \dots, A_n \models$

□

Dôsledok 5.5.2. *Všetky teoremy výrokovej logiky prechádzajú do predikátovej logiky.*

Def 5.5.2. *Axióma špecifikácie: Ak A je formula, x premenná a t term substituovateľný za premennú x do formuly A , potom formula*

(A4) $(\forall x)A \rightarrow A_x[t]$

je axióma predikátovej logiky.

Táto axióma má názorný zmysel: Ak A platí pre ľubovoľné x , potom platí aj pre každý špeciálny prípad $A_x[t]$.

Formula A vyjadrená v prenexnom (prefixovom) tvare.

$$A : \underbrace{(Q_1 x_1) \dots (Q_n x_n)}_{\text{prefix}} B(x_1, \dots, x_n)$$

kde $Q_i, i = 1, \dots, n$ je \exists alebo \forall a B je jadro (formula bez kvantifikátorov)

Def 5.5.3. *Ak má A, B formuly a ak x je premenná, ktorá nemá voľný výskyt v A , tak potom formula*

(A5) $(\forall x)(A \rightarrow B) \rightarrow (A \rightarrow (\forall x)B)$

je axióma predikátovej logiky.

5.6 Pravidlá odvodenia

Def 5.6.1. *Modus ponens:*

$$\frac{A, A \rightarrow B}{B}$$

Def 5.6.2. *Pravidlo zovšeobecnenia (PZ): Hovorí o vlastnostiach voľných premenných.*

Pre ľubovoľnú premennú x a formulu A odvodíme formulu pre $(\forall x)A$. x je voľná vo formule A , potom je dokázateľná formula $(\forall x)A$.

$$\frac{A}{(\forall x)A}$$

⁸tuto je nejaký chaos

Lema 1. Pravidlo zavedenia veľkého kvantifikátora: Ak $\vdash A \rightarrow B$ a premenná x nemá voľný výskyt v A , potom $\vdash A \rightarrow (\forall x)B$

Dôkaz.

$$\begin{aligned} & \vdash A \rightarrow B \\ & \vdash (\forall x)(A \rightarrow B) \\ & \vdash (\forall x)(A \rightarrow B) \rightarrow (A \rightarrow (\forall x)B) \quad (A5, \text{ môžeme ju použiť}) \\ & \vdash A \rightarrow (\forall x)B \quad (MP) \end{aligned}$$

□

Lema 2. Pre ľubovoľné formuly A, B a term t platí:

- a) $\vdash A_x[t] \rightarrow (\exists x)A$ ⁹
 b) ak $\vdash A \rightarrow B$ a premenná x nemá voľný výskyt v B , potom $\vdash (\exists x)A \rightarrow B$ ¹⁰

Dôkaz.

a)

$$\begin{aligned} & \vdash (\forall x)\neg A \rightarrow \neg A_x[t] && (A4) \\ & \vdash \neg\neg(\forall x)\neg A \rightarrow (\forall x)\neg A && \text{platí aj obrátene} \\ & \vdash \neg(\exists x)A \rightarrow (\forall x)\neg A && \text{nahradenie } \forall \text{ s } \exists \\ & \vdash (\neg(\exists x)A \rightarrow (\forall x)\neg A) \rightarrow (((\forall x)\neg A \rightarrow \neg A_x[t]) \rightarrow (\neg(\exists x)A \rightarrow \neg A_x[t]))^{11} \\ & \vdash (\neg(\exists x)A \rightarrow \neg A_x[t]) \rightarrow (A_x[t] \rightarrow (\exists x)A) && (A3)(MP, 2\times) \\ & \vdash A_x[t] \rightarrow (\exists x)A \end{aligned}$$

b)

$$\begin{aligned} & \vdash A \rightarrow B \\ & \vdash (A \rightarrow B) \rightarrow (\neg B \rightarrow \neg A) && (A3) \\ & \vdash \neg B \rightarrow \neg A && (MP) \\ & \vdash \neg B \rightarrow (\forall x)\neg A && (L1) \\ & \vdash (\neg B \rightarrow (\forall x)\neg A) \rightarrow (\neg(\forall x)\neg A \rightarrow \neg\neg B) \\ & \vdash \neg(\forall x)\neg A \rightarrow \neg\neg B \\ & \vdash (\exists x)A \rightarrow \neg\neg B \\ & \vdash (\exists x)A \rightarrow B \end{aligned}$$

□

Lema 3. Nech A' je inštancia formuly A , to znamená, že A' je tvaru $A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n]$, potom

$$\vdash A \implies \vdash A'$$

Dôkaz. Ak je dokázateľná formula A , tak je dokázateľný aj každý špeciálny tvar (inštancia) formuly A . Indukciou podľa počtu substituovaných termov.

1° $n = 1$, A' je tvaru $A_x[t]$
 prepoklad: $\vdash A$

$$\begin{aligned} & \vdash (\forall x)A && (PZ)^{12} \\ & \vdash (\forall x)A \rightarrow A_x[t] && (A4) \\ & \vdash (A_x[t]) && (MP) \end{aligned}$$

2° Nasledujúci príklad hovorí že, že v prípade $n > 1$ nemožno priamočiaro použiť dokázaného prípadu pre $n = 1$.

Príklad. Nech A je formula $x < y$, nech term t je premenná y a term s nech je premenná x . Uvažujme

⁹duálny tvar k a axióme špecifikácie

¹⁰duálny tvar k Leme 1, zavedenie malého kvantifikátora

¹¹to je ako $(a \rightarrow b) \rightarrow ((b \rightarrow c) \rightarrow (a \rightarrow c))$, pravidlo jednoduchého sylogizmu

¹²pravidlo zovšeobecnenia

$A_{x,y}[s,t]$, to je formula $t < s$ a teda je $y < x$. Ale po dosadzovaní po jednej premennej dostaneme formulu $x < x$ ak najprv dosadíme t za x a potom s za y . V obrátenom poradí substituovania dostaneme $y < y$.

Nech z_1, \dots, z_n sú premenné, ktoré sa nevyskytujú vo formule A ani v termoch t_1, \dots, t_n . Potom z predpokladu, že $\vdash A$ dostávame

$$\begin{aligned} & \vdash A \implies \vdash A_{x_1}[z_1] \\ & \vdash A_{x_1, x_2}[z_1, z_2] \quad \text{ľahko sa o tom presvedčíme} \\ & \vdots \\ & \vdash A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n] \quad \text{označme ju } B \text{ (} \vdash B \text{)} \\ & \vdash B \\ & \vdash B_{z_1}[t_1] \\ & \vdots \\ & \vdash B_{z_1, \dots, z_n}[t_1, \dots, t_n] \quad \text{toto je } A' \end{aligned}$$

□

Poznámka. voľné premenné môžu byť zamené

Dôsledok 5.6.1. *Nech x_1, \dots, x_n sú všetky voľné premenné vo formule A . Nech z_1, \dots, z_n sú navzájom rôzne premenné také, že z_i je substituovateľná za x_i , $i = 1, \dots, n$ do formuly A . Potom $\vdash A \implies \vdash A'$, kde A' je inštanciou formuly A tvaru $A_{z_1, \dots, z_n}[x_1, \dots, x_n]$.*

Dôkaz. Vyplýva z (L3). □

Lema 4. *Pre ľubovoľnú formulu A , premenné x_1, \dots, x_n a termy t_1, \dots, t_n platí:*

$$\begin{aligned} a) & \vdash (\forall x_1) \dots (\forall x_n) A \rightarrow A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n] \quad {}^{13} \\ b) & \vdash A_{x_1, \dots, x_n}[t_1, \dots, t_n] \rightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n) A \quad {}^{14} \end{aligned}$$

Dôkaz. ľubovoľná formula C , ľubovoľná premenná x , potom $C_x[x]$ je C
 $\vdash (\forall x)C \rightarrow C \quad (A4)$

a)

$$\begin{aligned} & \vdash (\forall x_n)A \rightarrow A \\ & \vdash (\forall x_{n-1})(\forall x_n)A \rightarrow (\forall x_n)A \\ & \vdots \\ & \vdash (\forall x_1) \dots (\forall x_n)A \rightarrow (\forall x_2) \dots (\forall x_n)A \\ & \vdots \\ & \vdash (\forall x_1) \dots (\forall x_n)A \rightarrow A \quad \text{označme } A', \text{ pravidlo sylogizmu} \end{aligned}$$

a) je inštanciou A' a A' je pravdivá \implies platí to z (L3).

b)

$$\begin{aligned} & \vdash C \rightarrow (\exists x)C \quad (L2a) \\ & \vdots \\ & \vdash A \rightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)A \quad \text{označme } A'', \text{ analogicky ako v a)} \end{aligned}$$

b) je inštanciou A'' a A'' je pravdivá \implies platí to z (L3).

□

Poznámka. Z formúl $(\forall x_1) \dots (\forall x_n)A \rightarrow A$, $A \rightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)A$ môžeme dokázať pomocou zavedenia \forall, \exists

$$\vdash (\forall x_1) \dots (\forall x_n)A \leftrightarrow (\forall x_{\pi(1)}) \dots (\forall x_{\pi(n)})A$$

¹³zovšeobecnený tvar (A4)

¹⁴zovšeobecnený tvar duálneho tvaru (A4)

$$\vdash (\exists x_1) \dots (\exists x_n) A \leftrightarrow (\exists x_{\pi(1)}) \dots (\exists x_{\pi(n)}) A$$

kde π je ľubovoľná permutácia na množine $\{1, \dots, n\}$

\implies nezáleží na ich poradí

Def 5.6.3. *Nech sú x_1, \dots, x_n všetky premenné s voľným výskytom vo formule A v nejakom usporiadaní. Potom formula $(\forall x_1) \dots (\forall x_n) A$ nazveme uzáverom formuly A .*

Veta 5.6.2. *O uzávère (VU). Ak A' je uzáver formuly A , potom*

$$\vdash A \iff \vdash A'$$

Dôkaz.

„ \implies “ $\vdash A$, potom pravidlom zovšeobecnenia je $\vdash A'$

„ \impliedby “

$$\begin{array}{l} \vdash A' \\ \vdash A' \rightarrow A \quad (L4a) \\ \vdash A \quad (MP) \end{array}$$

□

Poznámka. Veta o uzávère charakterizuje voľné premenné. Vo formálnej aritmetike platí:

$$\vdash x = 0 \implies \vdash (\forall x)x = 0$$

Lema 5. *O distribúcii kvantifikátorov.*

$$a) \vdash A \rightarrow B \implies \vdash (\forall x)A \rightarrow (\forall x)B$$

$$b) \vdash A \rightarrow B \implies \vdash (\exists x)A \rightarrow (\exists x)B$$

Dôkaz.

a)

$$\begin{array}{l} \vdash A \rightarrow B \\ \vdash (\forall x)A \rightarrow A \quad (A4) \\ \vdash (\forall x)A \rightarrow B \quad (\text{jednoduchý sylogizmus}) \\ \vdash (\forall x)A \rightarrow (\forall x)B \quad (L1)^{15} \end{array}$$

b)

$$\begin{array}{l} \vdash A \rightarrow B \\ \vdash B \rightarrow (\exists x)B \quad (L2a) \\ \vdash A \rightarrow (\exists x)B \quad (\text{jednoduchý sylogizmus}) \\ \vdash (\exists x)A \rightarrow (\exists x)B \quad (\text{zavedenie } \exists) \end{array}$$

□

Veta 5.6.3. *O ekvivalencii (VE). Nech formula A' vznikne z formuly A nahradením niektorých výskytov podformúl B_1, \dots, B_n v uvedenom poradí formulami B'_1, \dots, B'_n .*

$$\vdash B_i \leftrightarrow B'_i, \quad i = 1, \dots, n \implies \vdash A \leftrightarrow A'$$

¹⁵lema o zavedení \forall , podmienky sú splnené

Dôkaz.

A má tvar $(\forall x)B$ alebo $(\exists x)B$

A' má tvar $(\forall x)B'$ alebo $(\exists x)B'$

$$\begin{aligned} \vdash B &\leftrightarrow B' && (z\ IP) \\ \vdash B &\rightarrow B' \wedge \vdash B' \rightarrow B \end{aligned}$$

aplikujeme lemu o distribúcii kvantifikátorov □

Def 5.6.4. Hovoríme, že formula A' je variant formuly A , ak A' vznikne z A postupným nahradením podformúl tvaru $(Qx)B$ formulami $(Qy)B_x[y]$, kde y nie je voľná v B a Q je \exists alebo \forall .

Veta 5.6.4. Ak A' je variant formuly A , tak potom

$$\vdash A \leftrightarrow A'$$

Dôkaz. Podľa vety o ekvivalencii nám stačí dokázať, že formuly $(Qx)B$ a $(Qy)B_x[y]$ sú ekvivalentné.

Najprv dokazujeme keď Q je \forall . Predpokladajme, že x a y sú rôzne premenné (ináč by nebolo čo dokazovať).

$$1. \vdash (\forall y)B_x[y] \rightarrow (\forall x)B$$

Označme B' formulu $B_x[y]$. Vidíme, že x nemá voľný výskyt v B' , teda je substituovateľné z , aj do B' .

$$\begin{aligned} \vdash (\forall y)B' &\rightarrow B'_y[x] && (A4) \\ \vdash (\forall y)B' &\rightarrow (\forall y)B'_y[x] && (\text{zavedenie } \forall) \\ B'_y[x] &\text{ je } B && \\ \vdash (\forall y)B_x[y] &\rightarrow (\forall x)B \end{aligned}$$

$$2. \vdash (\forall x)B \rightarrow (\forall y)B_x[y]$$

$$\begin{aligned} \vdash (\forall x)B &\rightarrow B_x[y] && (A4) \\ \vdash (\forall x)B &\rightarrow (\forall y)B_x[y] && (\text{zavedenie } \forall) \end{aligned}$$

Ďalej dokazujeme, keď Q je \exists . Predpokladajme, že x a y sú rôzne premenné.

$$1. \vdash (\exists y)B_x[y] \rightarrow (\exists x)B$$

$$\begin{aligned} \vdash B_x[y] &\rightarrow (\exists x)B && (\text{duálny tvar } A4) \\ \vdash (\exists y)B_x[y] &\rightarrow (\exists x)B && (\text{zavedenie } \exists) \end{aligned}$$

$$2. \vdash (\exists x)B \rightarrow (\exists y)B_x[y]$$

B' označme $B_x[y]$

$$\begin{aligned} \vdash B'_y[x] &\rightarrow (\exists y)B' \\ \vdash (\exists x)B'_y[x] &\rightarrow (\exists y)B' \\ \vdash (\exists x)B &\rightarrow (\exists y)B_x[y] \end{aligned}$$

□

Def 5.6.5. Nech A je niektorá formula z množiny formúl T a nech A_1, \dots, A_n je ľubovoľné odvodenie z predpokladov (hypotéz) T . Hovoríme, že formula A_i je v tomto odvodení závislá od A , ak platí:

1. formula A_i je A a objavila sa v dôkaze ako prvok množiny T
2. A_i je formula, ktorú sme dostali podľa pravidla zovšeobecnenia formuly A_j , ($j < i$) a formula A_j závisí od formuly A
3. formulu A_i sme dostali pomocou pravidla MP z formúl A_{j_1}, A_{j_2} , ($j_1 < i \wedge j_2 < i$) a aspoň jedna z formúl A_{j_1}, A_{j_2} závisí v tomto odvodení od formuly A

4. A_i je schéma axióm, ktorá obsahuje podformulu závislú od A

Veta 5.6.5. O dedukcii (VD). Nech T je množina formúl a A, B sú formuly predikátovej logiky, tak potom platí:

$$a) T \vdash A \rightarrow B \implies T, A \vdash B$$

b) $T, A \vdash B$ a existuje také odvodenie B z predpokladov $\{T, A\}$, že v ňom pri aplikácii pravidla zovšeobecnenia na formuly, ktoré v tomto odvodení závisia od A , sa veľkým kvantifikátorom neviaže žiadna premenná voľná v A , potom $T \vdash A \rightarrow B$

Dôkaz.

$$a) A_1, \dots, A_n (A \rightarrow B)$$

rozšírime množinu predpokladov – T, A

$$\begin{array}{l} T \vdash A \rightarrow B \\ T, A \vdash A \rightarrow B \\ T, A \vdash B \quad (MP) \end{array}$$

b) indukciou vzhľadom na dĺžku odvodu formuly B

$$1^\circ n = 1$$

1. $B \in T$

$$\begin{array}{l} \vdash B \rightarrow (A \rightarrow B) \\ B \in T \implies T \vdash B \\ T \vdash A \rightarrow B \quad (MP) \end{array}$$

2. B je A

$$\begin{array}{l} \vdash A \rightarrow A \\ T \vdash A \rightarrow A \end{array}$$

3. B je axióma

$$\begin{array}{l} \vdash B \\ T \vdash B \\ \vdash B \rightarrow (A \rightarrow B) \\ T \vdash A \rightarrow B \quad (MP) \end{array}$$

2° $A_1, \dots, A_s(B)$ – postupnosť formúl z predpokladov T, A
 T, A – skúmame ako sa $A_s(B)$ tam mohlo dostať

1. $B \in T$, ako v 1°

2. B je A , ako v 1°

3. B je axióma, ako v 1°

4. B sa dostalo tak: $A_j, A_i \quad (MP)$ pričom $i, j < s$

$$\left. \begin{array}{l} \text{nech } i < j : \\ A_j = A_i \rightarrow B \\ A_i \end{array} \right\} MP \dots \rightarrow B$$

na A_i, A_j sa vzťahuje *IP*

$$\begin{array}{l} T \vdash A \rightarrow A_i \\ T, A \vdash A_i \\ T \vdash A \rightarrow A_j \\ T, A \vdash A_j \\ T \vdash A \rightarrow (A_i \rightarrow B) \\ \vdash (A \rightarrow (A_i \rightarrow B)) \rightarrow ((A \rightarrow A_i) \rightarrow (A \rightarrow B)) \quad (A2) \\ T \vdash (A \rightarrow A_i) \rightarrow (A \rightarrow B) \\ T \vdash A \rightarrow B \end{array}$$

$$A_i, i < s$$

$$B = (\forall x)A_i$$

možné su dva prípady

a) A_i nezávisí od formuly A v odvodení

$$T \vdash A_i \implies T \vdash \underbrace{(\forall x)A_i}_B \quad (PZ)$$

$$T \vdash B$$

$$\vdash B \rightarrow (A \rightarrow B)$$

$$T \vdash A \rightarrow B \quad ()$$

na základe *IP* platí: $T, A \vdash A_i \implies T \vdash A \rightarrow A_i$, lebo $i < s$

$$T \vdash (\forall x)(A \rightarrow A_i)$$

$$T \vdash (\forall x)(A \rightarrow A_i) \rightarrow (A \rightarrow (\forall x)A_i)$$

$$T \vdash A \rightarrow (\forall x)A_i$$

$$T \vdash A \rightarrow B$$

b) formula A neobsahuje voľné výskyty premennej x
 \implies tým sme splnili podmienky tvrdenia $T, A \vdash B \implies T \vdash A \rightarrow B$

□

Dôsledok 5.6.6. Ak $T, A \vdash B$ a formula A je uzavretá, tak $T \vdash A \rightarrow B$

Dôsledok 5.6.7. Ak $T, A \vdash B$ a existuje také odvodenie B z predpokladov $\{T, A\}$, že v ňom neaplikujeme pravidlo zovšeobecnenia, tak $T \vdash A \rightarrow B$.

Poznámka. Z dôkazu *VD* je zřejmé, že ak v odvodení B z predpokladov $\{T, A\}$ nebolo použité pravidlo zovšeobecnenia na žiadnu voľnú premennú v A (inými slovami: žiadna voľná premenná formuly A nebola v uvedenom dôkaze použitá), tak $T \vdash A \rightarrow B$.

Veta 5.6.8. O konštantách (VK). Nech T je množina formúl jazyka L a nech A je formula jazyka L . Nech L' je jazyk, ktorý vznikne z L rozšírením o nové symboly pre konšanty¹⁶. Ak sú c_1, \dots, c_m nové konšanty, potom

$$T \vdash A[c_1, \dots, c_m] \iff T \vdash A$$

Dôkaz.

„ \Leftarrow “ Vyplýva z (L3).

„ \Rightarrow “ $T \vdash A[c_1, \dots, c_m]$ a nech A'_1, \dots, A'_m je odvodenie formuly $A[c_1, \dots, c_m]$ z predpokladu T , nech y_1, \dots, y_m sú premenné, ktoré sa nevyskytujú v dôkaze A'_i ani vo formule A .

$$A'_i \rightarrow A_i, i = 1, \dots, m$$

$c_j - y_i$, v $\forall A'_i$ konštantu c_j nahradíme y_i , $j = 1, \dots, m$, dostaneme:

A_1, \dots, A_m – bez konštant, je dôkazom formuly $A[y_1, \dots, y_m]$ z predpokladov T

$$T \vdash A[y_1, \dots, y_m]$$

- $A', C' \rightarrow (D' \rightarrow C')$ napríklad je to axióma tohoto typu, dostaneme
 $C \rightarrow (D \rightarrow C)$... toho istého

- A je inštancia formuly $A[y_1, \dots, y_m]$ a tá je dokázateľná: $T \vdash A[y_1, \dots, y_m] \implies T \vdash A$

¹⁶konštanty sú špeciálne termy

□

Poznámka. nech formula A nie je uzavretá
 nech y_1, \dots, y_n sú voľné premenné formuly A
 $T \vdash A \rightarrow B$
 L rozšírime o nové konštanty c_1, \dots, c_m
 $T \vdash A \rightarrow B$, potom podľa (VK)¹⁷:

$$T \vdash A \rightarrow B \iff T \vdash A[c_1, \dots, c_m] \rightarrow B[c_1, \dots, c_m] \iff T, A[c_1, \dots, c_m] \vdash B[c_1, \dots, c_m]$$

Veta 5.6.9. Všeobecnejší tvar VD. Ak je A formula a T, S sú množiny formúl, potom $T \vee S \vdash A \iff \exists n \in \mathbb{N}$ a formuly B_1, \dots, B_n z ktorých každá je uzáverom nejakej formuly z S a $T \vdash B_1 \rightarrow (\dots (B_n \rightarrow A) \dots)$

Dôkaz. Nech formuly B_1, \dots, B_n spĺňajú podmienky vety
 $S \vdash B_i, i = 1, \dots, n$
 B_i je uzáver $A_i \in S, S \vdash A_i$
 na základe (VU): $T \vee S \vdash A$
 $T, B_1, \dots, B_n \vdash A \implies T \vdash B_1 \rightarrow (\dots (B_n \rightarrow A) \dots)$ □

Dôsledok 5.6.10. Nech A' je uzáver formuly A , nech T je množina formúl, potom $T \vdash A \iff T \cup \{\neg A'\}$ je sporná teória.

Dôkaz.

$$\vdash A \rightarrow (\neg A \rightarrow B)$$

$$\vdash \neg A \rightarrow (A \rightarrow B)$$

A aj $\neg A \implies$ platí tam ľubovoľná formula¹⁸, teda je to sporná teória

„ \implies “ Nech formula A je dokázateľná z T , podľa (VU) to isté platí aj v A'

$$\left. \begin{array}{l} T \vdash A' \\ T \cup \{\neg A'\} \vdash \neg A' \end{array} \right\} \implies T \cup \{\neg A'\} \text{ je sporná}$$

„ \impliedby “ $T \cup \{\neg A'\}$ je sporná teória, to znamená, že je v nej dokázateľná každá formula a teda aj A'

$$\begin{array}{l} T \cup \{\neg A'\} \vdash A' \\ T \vdash \neg A' \rightarrow A' \quad (VD) \\ \vdash (\neg A' \rightarrow A') \rightarrow A' \quad (\text{teoréma}) \\ T \vdash A' \quad (MP) \\ T \vdash A \quad (VU) \end{array}$$

□

5.7 Prenexné tvary formúl

– tiež prefixové

Def 5.7.1. Hovoríme, že formula A je v prenexnom tvare, ak A má tvar:

$$(Q_1 x_1) \dots (Q_n x_n) B$$

kde $n \geq 0$ a pre každé $i = 1, \dots, n$, Q_i je buď \forall alebo \exists . B je otvorená formula (nemá žiadnu viazanú formulu) a x_1, \dots, x_n sú navzájom rôzne premenné. Formula B sa nazýva jadro formuly A a postupnosť kvantifikácií, ktoré predchádzajú B sa nazýva prefix formuly A .

¹⁷všeobecnejší tvar (VK)

¹⁸teda každá

Def 5.7.2. *Prenexné operácie (PO):*

Q – kvantifikátor \forall, \exists

ak Q je \forall , tak \overline{Q} je \exists

ak Q je \exists , tak \overline{Q} je \forall

- podformulu B nahradíme nejakým jej variantom B'
- podformulu $\neg(Qx)B$ nahradíme formulou $(\overline{Q}x)\neg B$
- ak premenná x nie je voľná vo formule B , tak podformulu $B \rightarrow (Qx)C$ nahradíme formulou $(Qx)(B \rightarrow C)$
- ak premenná x nie je voľná vo formule C , tak podformulu $(Qx)B \rightarrow C$ nahradíme formulou $(\overline{Q}x)(B \rightarrow C)$
- ak symbol \square označuje \wedge, \vee a premenná x nie je voľná v B , tak podformulu $B\square(Qx)C$ nahradíme formulou $(Qx)(B\square C)$ ¹⁹

Treba dokázať, že v a), ..., e) nahradzame ekvivalentnou formulou.

Lema 6. *Pre ľubovoľné formuly B, C a každú premennú x platí:*

- $\vdash B \leftrightarrow B'$
- $\vdash (\overline{Q}x)\neg B \leftrightarrow \neg(Qx)B$
- $\vdash (Qx)(B \rightarrow C) \leftrightarrow (B \rightarrow (Qx)C)$, ak x nie je voľná v B
- $\vdash (\overline{Q}x)(B \rightarrow C) \leftrightarrow ((Qx)B \rightarrow C)$, ak x nie je voľná v C
- $\vdash (Qx)(B\square C) \leftrightarrow (B\square(Qx)C)$, ak x nie je voľná v B

Dôkaz.

a) vyplýva z vety o variantoch

b)

Q je \forall

$$\vdash \neg(\forall x)\neg\neg B \leftrightarrow \neg(\forall x)B$$

$$\vdash (\exists x)\neg B \leftrightarrow \neg(\forall x)B$$

Q je \exists

$$\vdash \neg(\exists x)B \leftrightarrow \neg(\exists x)\neg\neg B \leftrightarrow (\forall x)\neg B$$

c)

Q je \forall

Q je \exists

d)

Q je \forall

Q je \exists

e) rozpísaním \square pomocou \neg a \rightarrow a použitím predošlých prenexných operácií

□

Veta 5.7.1. *Ku každej formule A môžeme zostrojiť formulu A' v prenexnom tvare tak, že platí*

$$\vdash A \leftrightarrow A'$$

¹⁹aj $(Qx)C\square B$ – je to komutatívne

Dôkaz. A' získame z A pomocou prenexných operácií. indukciou vzhľadom na zložitosť formuly A

1° A – atomická formula (bez kvantifikátorov)

A' je A
 $\vdash A \leftrightarrow A'$

2° A môže byť: $\neg B$, $B \rightarrow C$, $(\forall x)B$. Na formuly B , C sa vzťahuje *IP*.

$\neg B$
 A' je $\neg B'$
 $\vdash B \leftrightarrow B'$
 $\vdash \neg B \leftrightarrow \neg B'$
 $\vdash A \leftrightarrow A'$

$B \rightarrow C$

B' , C' sú prenexné tvary B , C

$\vdash B \leftrightarrow B'$

$\vdash C \leftrightarrow C'$

Potrbujeme zostrojiť A'

C'' je variant C' , že prefix neobsahuje premenné, ktoré sa vyskytujú v prefixe B'

pomocou (POa) $C' \rightarrow C''$

$\vdash (B \rightarrow C) \leftrightarrow (B' \rightarrow C'')$

pomocou (POc), (POd) $B' \rightarrow C''$

$(\forall x)B$

$\vdash B \leftrightarrow B'$

A' je v tvare $(\forall x)B'$, ak x nie je v prefixe B'

ak x je v prefixe B' , tak B' je prenexný tvar A

□

Poznámka. Prenexné operácie pre \leftrightarrow musím rozpísať: $A \leftrightarrow B \quad (A \rightarrow B) \wedge (B \rightarrow A)$

Def 5.7.3. Ak prefix uzavretej formuly má tvar $(\exists x_1) \dots (\exists x_k)(\forall x_{k+1}) \dots (\forall x_m)$, kde $k \geq 1$. Prípade $k = m$ nevyklúčujeme. Potom hovoríme, že formula A je vyjadrená v Skolemovom tvare (prenexný normálny tvar).

Def 5.7.4. Hodnosťou formuly A nazývame počet veľkých kvantifikátorov, ktoré v prefixe predchádzajú poslednému malému kvantifikátoru (počítame z ľava do prava).

Veta 5.7.2. Každú formulu možno zapísať v Skolemovom tvare. Ku každej formule A predikátového počtu, môžeme zostrojiť formulu A' v Skolemovom tvare, tak že

$$\vdash A \iff \vdash A'$$

Dôkaz. Predpokladajme, že formula A je vyjadrená v uzavretom tvare a v prenexnom tvare. indukciou na hodnosť formuly A

1° Ak hodnosť formuly A je rovná 0, tak formula A je vyjadrená v Skolemovom tvare.

2° Nech A má hodnosť w .

$A = (\exists x_1) \dots (\exists x_n)(\forall y)B(x_1, \dots, x_n, y)$

formula B obsahuje len voľné premenné x_1, \dots, x_n, y

formula B má hodnosť $m - 1$

A priradíme A^*

$\vdash A \iff \vdash A^*$

$P^{(n+1)}$ – $n + 1$ -árny predikátový symbol, ktorý sa nenechádza v B

$A^* = (\exists x_1) \dots (\exists x_n)[(\forall y)(B(x_1, \dots, x_n, y) \rightarrow P^{(n+1)}(x_1, \dots, x_n, y)) \rightarrow (\forall y)P^{(n+1)}(x_1, \dots, x_n, y)]$

treba dokázať $\vdash A \iff \vdash A^*$

„ \Rightarrow “

$$\begin{aligned} & \vdash \underbrace{(B \rightarrow P^{(n+1)})}_a \rightarrow \underbrace{(B)}_b \rightarrow \underbrace{P^{(n+1)}}_c \\ & \vdash (a \rightarrow (b \rightarrow c)) \rightarrow (b \rightarrow (a \rightarrow c)) && \text{(zámena predpokladov)} \\ & \vdash (b \rightarrow (a \rightarrow c)) && \text{(MP)} \\ & \vdash B \rightarrow ((B \rightarrow P^{(n+1)}) \rightarrow P^{(n+1)}) && \text{(teda)} \\ & \vdash (\forall y)(B \rightarrow ((B \rightarrow P^{(n+1)}) \rightarrow P^{(n+1)})) && \text{(PZ, } 2\times\text{)(distribúcia } \forall\text{)} \\ & n\text{-krát použijeme pravidlo zovšeobecnenia podľa premenných } x_n, \dots, x_1 \\ & \text{a } n\text{-krát teorému } \vdash (\forall x)(a \rightarrow b) \rightarrow ((\exists x)a \rightarrow (\exists x)b) \text{ (POd)} \\ & \vdash (\forall x_n)[(\forall y)B \rightarrow ((\forall y)(B \rightarrow P^{(n+1)}) \rightarrow (\forall y)P^{(n+1)})] \\ & \vdash \underbrace{(\exists x_1) \dots (\exists x_n)(\forall y)B(x_1, \dots, x_n, y)}_A \rightarrow A^* \\ & \vdash A \rightarrow A^* \\ & \vdash A \implies \vdash A^* \end{aligned}$$

„ \Leftarrow “

$$\begin{aligned} & \vdash A^*, \text{ tak je } \vdash (\exists x_1) \dots (\exists x_n) \underbrace{((\forall y)(B \rightarrow B))}_a \rightarrow \underbrace{(\forall y)B}_b \quad \text{(PO)} \\ & \vdash (\exists x)(a \rightarrow b) \leftrightarrow ((\forall x)a \rightarrow (\exists x)b) \quad \text{(POd)} \\ & \vdash (\exists x_1) \dots (\exists x_{n-1})((\forall x_n)(\forall y)(B \rightarrow B) \rightarrow (\exists x_n)(\forall y)B) \quad \text{(PO)} \\ & \vdots \\ & \vdash (\forall x_1) \dots (\forall x_n)(\forall y)(B \rightarrow B) \rightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)(\forall y)B \\ & \vdots \\ & \vdash B \rightarrow B \quad \text{(PZ, } n\times\text{)} \end{aligned}$$

ideme skúmať A^*

$B = (Q_1 z_1) \dots (Q_l z_l) C$, kde C je formula bez kvantifikátorov

$$\begin{aligned} A^* &= (\exists x_1) \dots (\exists x_n)((\forall y)[(Q_1 z_1) \dots (Q_l z_l) C \rightarrow P^{(n+1)}] \rightarrow (\forall y)P) \leftrightarrow \\ & \vdots \quad l\text{-krát (POd)} \\ & \leftrightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)((\forall y)(\overline{Q}_1 z_1) \dots (\overline{Q}_l z_l)[C \rightarrow P^{(n+1)}] \rightarrow (\forall u)P^{(n+1)}) \leftrightarrow \\ & \vdots \quad \text{(POd)} \\ & \leftrightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)(\exists y)((\overline{Q}_1 z_1) \dots (\overline{Q}_l z_l)[C \rightarrow P^{(n+1)}] \rightarrow (\forall u)P^{(n+1)}) \leftrightarrow \\ & \leftrightarrow (\exists x_1) \dots (\exists x_n)(\exists y)(Q_1 z_1) \dots (Q_l z_l)(\forall u)([C \rightarrow P^{(n+1)}] \rightarrow P^{(n+1)}) \end{aligned}$$

□

Kapitola 6

Axiómy rovnosti, logika s rovnosťou

$\mathcal{M} \models A[e] = P^{(2)}$ – binárny predikát rovnosti

$\mathcal{M} \models A$

Každé individuum musí byť rovné samo sebe.

6.1 Axiómy

Def 6.1.1.

(R1) Ak x je premenná, potom formula $x = x$ je axióma identity.¹

(R2) Ak sú $x_1, \dots, x_k, y_1, \dots, y_k$ premenné a ak f je ľubovoľný k -árny funkčný symbol, potom formula

$$(x_1 = y_1 \rightarrow (x_2 = y_2 \rightarrow \dots \rightarrow (x_k = y_k \rightarrow (f(x_1, \dots, x_k) = f(y_1, \dots, y_k)))) \dots)$$

je axióma.

(R3) Ak sú $x_1, \dots, x_k, y_1, \dots, y_k$ premenné a ak P je ľubovoľný k -árny predikátový symbol, potom formula

$$(x_1 = y_1 \rightarrow (x_2 = y_2 \rightarrow \dots \rightarrow (x_k = y_k \rightarrow (P(x_1, \dots, x_k) \rightarrow P(y_1, \dots, y_k)))) \dots)^2$$

je axióma.

Veta 6.1.1. Nech $t_1, \dots, t_n, s_1, \dots, s_n$ sú termy také, že platí

$$(8) \quad \vdash t_i = s_i, \quad i = 1, \dots, n$$

i) Ak t je term a s je term, ktorý vznikne z t zámenou niektorých výskytov t_i zodpovedajúcimi termami s_i , potom platí

$$(9) \quad \vdash t = s$$

ii) Ak a je formula a A' vznikne z A zámenou niektorých výskytov termov t_i zodpovedajúcimi termami s_i , okrem prípadu keď t_i je premenná x , ktorá je súčasťou kvantifikácie $(\forall x)$ alebo $(\exists x)$ potom platí

$$(10) \quad \vdash A \leftrightarrow A'$$

Dôkaz.

i) indukciou vzhľadom na zložitosť termu

1° Ak t je premenná alebo niektorý z termov t_i , tak potom (9) je jeden prípad (8).

¹(R1) postuluje reflexívnosť rovnosti

²platí aj $P(y_1, \dots, y_k) \rightarrow P(x_1, \dots, x_k)$

2° Nech t je tvaru $f(r_1, \dots, r_k)$ pre r_1, \dots, r_k platí IP . Ak je s v tvare $f(r'_1, \dots, r'_k)$ kde r'_j pre $j = 1, \dots, k$ vznikne z r_j zámienou niektorých t_i za s_i , podľa IP platí $r_j = r'_j$ (11), $j = 1, \dots, k$

$$(12) \quad \begin{aligned} &\vdash r_1 = r'_1 \rightarrow \dots \rightarrow r_k = r'_k \rightarrow f(r_1, \dots, r_k) = f(r'_1, \dots, r'_k) \quad (\text{inštancia } (R2)) \\ &\quad \vdots \\ &\quad \vdash f(r_1, \dots, r_k) = f(r'_1, \dots, r'_k) \end{aligned}$$

ii) – prechádzame od formuly A k formule A'

– zámiena sa robí len v atomických formulách (P je rôzne od „=“)

$P(r_1, \dots, r_k)$, dostávam $P(r'_1, \dots, r'_k)$ podľa (11) platí $r_j = r'_j$

$$\vdash r_1 = r'_1 \rightarrow \dots \rightarrow r_k = r'_k \rightarrow P(r_1, \dots, r_k) \rightarrow P(r'_1, \dots, r'_k) \quad (\text{inštancia } (R3))$$

\vdots

$$\vdash P(r_1, \dots, r_k) \rightarrow P(r'_1, \dots, r'_k)$$

potrebujeme to aj opačne

keď platí (11), tak to platí aj naopak, teda opačná implikácia je úplne analogicky

nech P je „=“

nech formula $A : r_1 = r_2$, $A' : r'_1 = r'_2$

$$\vdash A \leftrightarrow A' \quad \text{treba dokázať, teda } \vdash r_1 = r_2 \leftrightarrow r'_1 = r'_2$$

využijeme tranzitívnosť

$$\vdash r_1 = r'_1$$

$$\vdash r_2 = r'_2$$

$$\vdash r_1 = r'_1 \implies \vdash r'_1 = r_1$$

$$\vdash r_1 = r_2 \implies \vdash r'_1 = r_2$$

$$\vdash r_2 = r'_2 \implies \vdash r'_1 = r'_2$$

$$\vdash r_1 = r_2 \rightarrow r'_1 = r'_2$$

□

Veta 6.1.2. Ak sú $t, t_1, \dots, t_n, s_1, \dots, s_n$ termy a ak A je formula potom platí

$$(i) \quad \vdash t_1 = s_1 \rightarrow \dots \rightarrow t_n = s_n \rightarrow t[t_1, \dots, t_n] = t[s_1, \dots, s_n]$$

$$(ii) \quad \vdash t_1 = s_1 \rightarrow \dots \rightarrow t_n = s_n \rightarrow (A[t_1, \dots, t_n] \leftrightarrow A[s_1, \dots, s_n])$$

ak je navyše x premenná, ktorá sa nevyskytuje v terme t , tak potom platí

$$(iii) \quad \vdash A_x[t] \leftrightarrow (\forall x)(x = t \rightarrow A)$$

$$(iv) \quad \vdash A_x[t] \leftrightarrow (\exists x)(x = t \wedge A)$$

Dôkaz. Ak termy $t_1, \dots, t_n, s_1, \dots, s_n$ neobsahujú žiadne premenné, tak tvrdenia (i), (ii) vyplývajú z príslušných tvrdení predošlej vety. Vo všeobecnom prípade premenné v termoch $t_1, \dots, t_n, s_1, \dots, s_n$ nahradíme novými konštantami, potom (i), (ii) vyplývajú z predošlej vety, (VD) a (VK).

(iii) „ \Rightarrow “

$$\begin{aligned} &\vdash A_x[t] \rightarrow (\forall x)(x = t \rightarrow A) \\ &\vdash x = t \rightarrow (A \leftrightarrow A_x[t]) \quad (ii) \\ &\vdash x = t \rightarrow (A_x[t] \rightarrow A) \\ &\vdash A_x[t] \rightarrow (x = t \rightarrow A) \\ &\vdash A_x[t] \rightarrow (\forall x)(x = t \rightarrow A) \end{aligned}$$

„ \Leftarrow “

$$\begin{aligned} &\vdash (\forall x)(x = t \rightarrow A) \rightarrow (t = t \rightarrow A_x[t]) \quad (A4) \\ &\vdash t = t \rightarrow ((\forall x)(x = t \rightarrow A) \rightarrow A_x[t]) \\ &\vdash (\forall x)(x = t \rightarrow A) \rightarrow A_x[t] \quad (MP) \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\text{(iv)} \quad & \vdash (\forall x)(x = t \rightarrow \neg A) \leftrightarrow \neg A_x[t] \quad \text{(iii)} \\
& \vdash \neg(\forall x)(x = t \rightarrow \neg A) \leftrightarrow \neg\neg A_x[t] \\
& \vdash (\exists x)(x = t \wedge A) \leftrightarrow A_x[t]
\end{aligned}$$

□

6.2 Pravdivosť a dokázateľnosť, veta o úplnosti

6.2.1 Veta o korektnosti

Zhrnieme, čo sa zatiaľ udialo v predikátovej logike.

- jazyky logiky prvého rádu
- termy, formuly, podformuly
- relačná štruktúra $\mathcal{M} \models A[e]$, A je pravdivá v \mathcal{M} pri ohodnotení e
- $\mathcal{M} \models A$, A je splnená v \mathcal{M} pri ľubovoľnom ohodnotení
- axiómy
- odvodzovacie pravidlá

Def 6.2.1. *Nech L je jazyk prvého rádu, A je formula jazyka L . Hovoríme, že formula A je logicky platná a označujeme $\models A$ ak A je splnená v každej realizácii jazyka L .*

Poznámka. Logicky platné sú teda tie formuly, ktoré sú splnené bez ohľadu na realizáciu jazyka, teda pri ľubovoľnej interpretácii špeciálnych symbolov.

Def 6.2.2. *Ak L je jazyk prvého rádu a T je nejaká množina formúl jazyka L , hovoríme, že T je teória prvého rádu (v predikátovej logiky) s jazykom L .*

Def 6.2.3. *Ak je T teória s jazykom L a \mathcal{M} realizácia jazyka L , hovoríme, že \mathcal{M} je modelom teórie T a píšeme $\mathcal{M} \models T$, ak je v \mathcal{M} splnená každá formula patriaca T . Hovoríme, že formula A je sémantickým dôsledkom teórie T , alebo že A je T -platná, ak je splnená v každom modeli teórie T , píšeme $T \models A$.*

Príklad. TODO :(

Veta 6.2.1. *O korektnosti. Ak je T teória s jazykom L a ak A je formula taká, že $T \vdash A$, potom $T \models A$.*

Poznámka. Ak formula A je dokázateľná z predpokladov T , tak potom je splnená v každom modeli teórie T .

Dôkaz. TODO :(

□

Poznámka. Z vety o korektnosti vyplýva, že v predikátovej logike platí

$$\vdash A \implies \models A$$

Poznámka. Veta o korektnosti nám dáva metódu, ako určiť, či daná formula A je teorémou danej teórie. Stačí nám uviesť model teórie T a také ohodnotenie premenných e , že $A[e]$ nie je pravdivá (tým pádom nie je teoréma).

Dôsledok 6.2.2. *Ak má teória T nejaký model, potom T je bezosporná.*

Dôkaz. T je bezosporná ak existuje formula teórie T , ktorá nie je teorémou teórie T . Nech \mathcal{M} je model teórie T .

$\mathcal{M} \models A, A \in T$

B, B' je jej uzáver na jazyku L

$\left. \begin{array}{l} \mathcal{M} \models B' \\ \mathcal{M} \models \neg B' \end{array} \right\}$ len jedno z nich

$\mathcal{M} \not\models B', B'$ nie je teoréma v T □

Veta 6.2.3. O úplnosti.³ Nech T je teória s jazykom L a A je ľubovoľná formula jazyka L , potom

$$T \vdash A \iff T \models A$$

Teda A je vetou teórie T práve vtedy, keď A je splnená v ľubovoľnom modeli teórie T .

Veta 6.2.4. O úplnosti - druhá formulácia. Teória T je bezosporná práve vtedy, keď T má model.

Dôkaz.

„ \Leftarrow “ Dôsledok nejakej vety.⁴

„ \Rightarrow “ T je bezosporná, ideme k nej zostrojiť model.

Formula A teórie T s jazykom L , A' je uzáver A .

$T \vdash A \iff T \cup \{\neg A'\}$ je sporná teória (dôsledok VD)

\implies táto teória nemá model, to znamená, že v každom modeli teórie T je uzáver A' pravdivý a podľa definície splňovania, je formula A splnená v každom modeli teórie $T \implies T \models A$

$T \vdash A \iff T \models A$, teda táto veta implikuje tú hornú!

Existuje relačná štruktúra \mathcal{M} , $\mathcal{M} \models A, A \in T$

Henkinova metóda dôkazu.

Teória T s jazykom L , T je bezosporná.

Máme ukázať, že existuje relačná štruktúra \mathcal{M} , ktorá je modelom T .

ľubovoľná $A \in T$, $\mathcal{M} \models A, \mathcal{M} \models A[e]$

musíme nájsť:

- množinu individuí – univerzum M
- relácie a zobrazenia, ktoré vhodne realizujú funkčné a predikátové symobly jazyka L

K dispozícii máme len syntaktické prostriedky teórie T – jazyk a axiómy teórie.

Základná myšlienka konštrukcie modelu \mathcal{M} teórie T : Objekty teórie T , ktoré sa hodia za prvky univerza sú iba termy bez premenných, teda konštanty. Termy bez premenných budú individuí.

splňovanie: formula A bude splnená v modeli práve vtedy, keď A bude vetou T

Tento dôkaz ešte pokračuje časťou, že nedostatky, ale je toho už na mňa trochu moc. Nabudúce ;)

□

Potom tu ešte chýba zopár definícií, nejaká lema, vety: Henkinova, Lindenbaumova a veta o kompaktnosti.

³dokázal ju Kurt Gödel

⁴nechce sa mi to hľadať, tak ak sa niekomu chce, tak nech mi to pošle